

Univerzita Palackého
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Andrea Mičulková

**Ukrajina na cestě k Evropské Unii:
Překážky a příležitosti**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Daniel Marek, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce, doc. Mgr. Danielu Markovi, Ph.D., za jeho vedení, rady a věcné připomínky, které mi pomohly při psaní a dokončení této práce.

Obsah

Úvod	6
1 Teoretický základ.....	14
1.1 Vývoj teoretického konceptu evropeizace	14
1.2 Definice evropeizace dle Claudia M. Radaelliho.....	14
1.3 Definice evropeizace dle Heather Grabbe.....	15
1.4 Definice dle Franka Schimmelfenniga a jeho princip kondicionality.....	18
1.5 Kondicionalita v rámci evropské sousedské politiky	19
1.6 Co není evropeizace?	20
1.7 Operacionalizace	21
2 Vývoj vztahů EU-Ukrajina v kontextu energetiky	23
2.1 Charakteristika energetického sektoru	23
2.2 Prezidenti a jejich energetická politika	25
2.3 Evropská energetická legislativa.....	27
2.3.1 Dohoda o partnerství a spolupráci.....	30
2.3.2 Akční plán a Memorandum o porozumění 2005.....	30
2.3.3 Evropská politika sousedství a Východní partnerství	31
2.3.4 Evropské energetické společenství.....	32
3 Evropeizace energetického sektoru na Ukrajině od roku 2014 dle principu kondicionality	34
3.1 Asociační dohoda	34
3.2 Memorandum o porozumění 2016 a třetí energetický balíček.....	37
3.3 Energy strategy of Ukraine until 2035 and 2050	39
3.4 Ukraine 2023 report	41
3.5 Zhodnocení rozsahu a směru evropeizace.....	44
Závěr.....	47
Prameny a literatura.....	51
Přílohy.....	57
Abstrakt.....	58
Abstract.....	59

Úvod

Představení tématu

Evropeizace energetického sektoru na Ukrajině v letech 2014 až 2023 je fascinující a komplexní téma, které má významné důsledky pro ekonomickou, politickou a environmentální budoucnost země. Toto období je poznamenáno řadou událostí a politik, které utvářely energetickou krajinu Ukrajiny a její vztahy s Evropskou unií (EU).

V roce 2014 došlo na Ukrajině k významným politickým otřesům, které vedly ke svržení proruského prezidenta a nástupu proevropské vlády. Tato změna moci vytvořila pro Ukrajinu příležitost posílit své vazby s EU a přijmout její energetickou politiku. EU dlouhodobě prosazuje liberalizaci energetického trhu, diverzifikaci zdrojů energie a podporu obnovitelných zdrojů. Tyto zásady jsou zakotveny v energetické unii EU, strategii, která má zajistit bezpečnou, udržitelnou a konkurenceschopnou energetickou politiku. Ukrajina je díky svým rozsáhlým energetickým zdrojům a strategické poloze klíčovým hráčem v oblasti energetické bezpečnosti EU. Země je největším producentem zemního plynu v Evropě a má významný potenciál v oblasti obnovitelných zdrojů energie. Ukrajinský energetický sektor však trápí korupce, neefektivita a závislost na ruském plynu. EU spolupracuje s Ukrajinou na řešení těchto problémů a podporuje evropeizaci jejího energetického odvětví.

Ukrajina se postupně snaží sladit svá pravidla souboru předpisů EU, jejichž cílem je liberalizovat trh s energií, podpořit hospodářskou soutěž a zajistit bezpečnost dodávek. Země také diverzifikuje své energetické zdroje a snižuje svou závislost na ruském plynu. Toho bylo dosaženo výstavbou propojovacích vedení se zeměmi EU, rozvojem domácí těžby plynu a podporou obnovitelných zdrojů energie. Ukrajina navíc zvyšuje svou energetickou účinnost a snižuje emise skleníkových plynů. Toho bylo dosaženo zavedením norem energetické účinnosti, podporou energeticky úsporných technologií a rozvojem systému stanovování cen uhlíku.

Tyto reformy se ale neobešly bez problémů. Země se potýkala s odporem zájmových skupin, nedostatkem investic a technickými obtížemi. Přínosy tohoto procesu jsou však značné. Liberalizace energetického trhu podpoří hospodářskou soutěž a přiláká investice. Diverzifikace zdrojů energie zvýší energetickou bezpečnost Ukrajiny a sníží její závislost na ruském plynu. Podpora obnovitelných zdrojů energie přispěje k boji proti změně klimatu a vytvoří nové hospodářské příležitosti.

Energetický sektor je v rámci Ukrajiny zásadní otázkou, která má významné důsledky

pro budoucnost země. Navzdory výzvám jsou přínosy tohoto procesu značné a pro ekonomickou, politickou a environmentální budoucnost Ukrajiny zásadní.

Cíle práce a výzkumné otázky

Evropeizace ukrajinského energetického sektoru v letech 2014 až 2023 je složitý a náročný proces, který se vyznačuje významným pokrokem i přetrvávajícími problémy. Cílem této práce je prozkoumat rozsah a pokrok evropeizace ukrajinského energetického odvětví v tomto období a zhodnotit sladění Ukrajiny s předpisy EU.

Výzkumné otázky této práce jsou následující: *Do jaké míry a jakým způsobem pokročila evropeizace ukrajinského energetického sektoru v letech 2014 až 2023? Do jaké míry Ukrajina sladila svůj energetický sektor s předpisy EU a jakým výzvám v tomto procesu čelí?*

První výzkumná otázka se snaží zhodnotit pokrok v evropeizaci ukrajinského energetického sektoru v letech 2014 až 2023. To zahrnuje zkoumání rozsahu, v jakém Ukrajina implementovala předpisy a politiky EU, jakož i dopad těchto změn na ukrajinský energetický sektor. Cílem druhé výzkumné otázky je identifikovat výzvy, kterým Ukrajina čelí při sladování svého energetického sektoru s předpisy EU. To zahrnuje zkoumání politických, ekonomických a sociálních faktorů, které ovlivňují schopnost Ukrajiny implementovat předpisy a politiky EU.

Téma této práce bylo zvoleno vzhledem k významným důsledkům evropeizace ukrajinského energetického sektoru pro ekonomickou, politickou a environmentální budoucnost země. Ukrajina je klíčovým hráčem v oblasti energetické bezpečnosti EU a země má značný potenciál v oblasti obnovitelných zdrojů energie.

Časové a geografické vymezení práce

Je zkoumán časový rámec od roku 2014 do roku 2023. Volba těchto let je významná, protože pokrývá období po ukrajinské revoluci v roce 2014, která znamenala zlom ve vztahu Ukrajiny k Evropské unii (EU) a jejímu energetickému sektoru. V roce 2014 vyjádřila nová ukrajinská vláda záměr přiblížit se EU a zavést předpisy a politiky EU v oblasti energetiky. Toto období zahrnuje také první fázi provádění třetího energetického balíčku EU, jehož cílem je liberalizovat evropský energetický trh a podpořit hospodářskou soutěž.

Významná je také volba geografického zaměření této práce. Ukrajina je vzhledem ke

svým významným energetickým zdrojům a strategické poloze klíčovým hráčem v oblasti energetické bezpečnosti EU. Země má potenciál stát se významným výrobcem energie z obnovitelných zdrojů a klíčovou tranzitní zemí pro dovoz energie do EU. Evropeizace energetického sektoru je pro zemi příležitostí, jak tyto problémy řešit a posílit své vazby s EU.

Metodologie

Pro tuto práci byla zvolena metodika případové studie. Výzkum případových studií je mezi kvalitativními výzkumy stále oblíbenějším přístupem (Thomas, 2011). Případová studie je výzkumný přístup, který umožňuje hloubkové a mnohostranné pochopení složitého problému v jeho reálném kontextu. Často se používá k vytváření teorie a zahrnuje stanovení proměnných, které chceme studovat a zjištění, zda odpovídají danému případu. Mezi hlavní fáze výzkumné činnosti při plánování a provádění případové studie patří definování případu, výběr případu, sběr a analýza dat, interpretace dat a podávání zpráv o zjištěních.

Vymezení případu zahrnuje pečlivou formulaci výzkumných otázek na základě existující literatury. Případ by měl mít předem definované hranice, které objasňují povahu a časové období, na které se případová studie vztahuje, příslušnou sociální skupinu, organizaci nebo zeměpisnou oblast, která je předmětem zájmu řešitele, typy důkazů, které je třeba shromáždit, a priority pro sběr a analýzu dat.

Sběr a analýza dat zahrnuje použití více metod analýzy, včetně rozhovorů, pozorování a analýzy primárních a sekundárních zdrojů. Data by měla být shromažďována systematicky a analyzována důsledně, aby byla zajištěna platnost a spolehlivost zjištění.

Interpretace dat zahrnuje jejich smysluplné vyhodnocení a vyvození smysluplných závěrů. Zjištění by měla být interpretována ve světle výzkumné otázky a teoretického rámce.

Zprávy o zjištěních zahrnují jasnou a stručnou prezentaci výsledků, jejich propojení s literaturou a teorií a diskusi o tom, jak zapadají do širších vzorců nebo diskusí. Zpráva by měla obsahovat kontextové podrobnosti o případu a měla by být napsána stylem, který je vhodný pro publikum (Thomas, 2011). V oblasti politiky a správy hrají případové studie zásadní roli při objasňování činností, dopadů a výsledků různých politických iniciativ, reforem a struktur správy (Paquette, 2015).

Tento přístup umožňuje hloubkovou analýzu specifického kontextu a dynamiky případu s přihlédnutím k historickým, politickým a ekonomickým faktorům, které tento proces ovlivnily. Metodika případové studie je obzvláště užitečná pro studium komplexních a mnohostranných jevů, kde je ve hře více zúčastněných stran a faktorů.

Teorie evropeizace byla pro analýzu případové studie zvolena proto, že poskytuje rámec pro pochopení toho, jak jsou evropské politiky, předpisy a postupy přijímány a implementovány na národní úrovni. Teorie evropeizace se zaměřuje na interakci mezi evropskou a národní úrovní řízení a na to, jak tato interakce formuje výsledky politiky. Tato teorie je zvláště důležitá pro studium evropeizace ukrajinské energetiky, protože umožňuje analyzovat, do jaké míry Ukrajina přizpůsobila svůj energetický sektor předpisům EU a jakým výzvám v tomto procesu čelí. Teorie evropeizace již byla použita v mnoha studiích energetického sektoru v zemích střední a východní Evropy, včetně Ukrajiny.

Tyto studie ukázaly, že je evropeizace složitý a mnohostranný proces, který zahrnuje nejen přijetí předpisů EU, ale také transformaci institucí, postupů a postojů. Teorie evropeizace poskytuje rámec pro analýzu těchto různých dimenzí a pro pochopení toho, jak se vzájemně ovlivňují a působí na sebe.

Princip kondicionality je klíčovým konceptem evropeizace a bude ústředním tématem této práce. Kondicionalita označuje praxi, kdy je poskytování odměn nebo výhod vázáno na splnění určitých podmínek nebo kritérií. V kontextu ukrajinského energetického sektoru se podmíněnost používá k povzbuzení země, aby sladila své energetické politiky a předpisy s politikami a předpisy EU výměnou za konkrétní výhody plynoucí z plnění pravidel.

Zásada kondicionality je hlavní součástí evropské politiky sousedství a Východního partnerství, jehož je Ukrajina součástí. Prostřednictvím těchto politik nabízí EU Ukrajině řadu výhod, včetně finanční pomoci, přístupu na trh a technické pomoci, výměnou za provádění předpisů a politik EU v odvětví energetiky.

Účinnost kondicionality při podpoře evropeizace je však předmětem diskuse a tato práce bude zkoumat, do jaké míry kondicionalita přispěla k evropeizaci energetiky na Ukrajině.

Při analýze bude tato práce vycházet z výzkumu Franka Schimmelfenniga, který vypracoval teorii kondicionality založenou na racionalistickém institucionalismu. Schimmelfennig tvrdí, že kondicionalita je účinná, pokud vytváří důvěryhodný závazek EU poskytnout odměny nebo výhody a pokud poskytuje jasný a proveditelný soubor podmínek, které musí Ukrajina splnit. Heather Grabbe poskytuje vymezení mechanismů, pomocí kterých lze zkoumat, co je evropeizováno. Těmito mechanismy jsou:

Modely: poskytování legislativních a institucionálních šablon

Peníze: pomoc a technická pomoc

Benchmarking a monitorování

Gate-keeping: přístup k jednáním a dalším fázím v procesu přistoupení

Poradenství a twinning

Tyto nástroje budou vyhledávány ve smluvních vztazích mezi Ukrajinou a EU.

Analýza literatury

Koncept evropeizace se v posledních letech stal ve studiích EU poměrně módním. Často se používá pro analýzu vztahů mezi EU a nečlenskými státy. Využití teorie evropeizace je zvláště výhodné vzhledem k hlubokému vlivu EU na politická rozhodnutí a institucionální reformy na Ukrajině. Literatura o evropeizaci je rozsáhlá a stále se rozrůstá. Někteří autoři definují evropeizaci jako přenos národní suverenity na úroveň EU nebo sdílení moci mezi členskými státy a EU. Jiní zkoumají, co se děje po přenosu suverenity členských států a jak je evropeizace novým zdrojem významného vlivu na domácí politiku.

Evropeizací ukrajinského energetického sektoru se rozumí proces, kterým Ukrajina přizpůsobuje svou energetickou politiku cílům a postupům energetické politiky EU. Evropeizace ukrajinského energetického sektoru se projevuje různými klíčovými událostmi. Ukrajina přizpůsobuje své energetické zákony a politiky zákonům a politikám Evropské unie, jak naznačuje přijetí opatření integrujících její energetický sektor s normami EU. Závazek země v oblasti jaderné energie, kdy plánuje výstavbu nových reaktorů a snížení závislosti na energii z Ruska, ukazuje strategický posun směrem k evropským energetickým normám. Kromě toho úsilí Ukrajiny o rozšíření propojení elektrických sítí s evropskými zeměmi nejen zvyšuje energetickou bezpečnost, ale také staví Ukrajinu do pozice potenciálního významného vývozce čisté energie do regionu. Integrace země do evropského sdružení pro elektrickou infrastrukturu a její nadcházející plné členství v Evropské síti provozovatelů přenosových soustav elektřiny (ENTSO-E) dále upevňují její cestu k evropské energetické integraci. Tato opatření dokládají aktivní zapojení Ukrajiny do sladování jejího energetického sektoru s evropskými standardy a do podpory energetické spolupráce s EU.

Teoretická část práce vychází z literatury, která se zabývá definicí a nástroji k aplikaci teorie evropeizace a jejího vývoje.

Claudio M. Radaelli, významný autor v oblasti evropeizace, významně přispěl k pochopení procesu evropské integrace a jeho dopadu na politiku států i mimo EU. Ve své práci *The Politics of Europeanization*, kterou vydal společně s Kevinem Featherstonem, se Radaelli zabývá tím, jak členství v EU, či jeho příslib, ovlivňuje procesy tvorby politik států, což vede ke sblížení v politických oblastech a k přijímání evropských norem a standardů. Radaelliho výzkum klade důraz na roli EU při utváření domácích politik, regulačních rámců a řídicích struktur ve státech a zdůrazňuje mechanismy, jejichž prostřednictvím dochází k evropeizaci.

V kontextu ukrajinského energetického sektoru se proces evropeizace projevuje v úsilí

země o přijetí a implementaci energetického acquis EU, které označuje soubor právních předpisů EU týkajících se energetiky.

Evropeizace může dle Radaelliho zasahovat do všech oblastí státního zřízení, anglicky nazývané jako polity, politics a policy. Následně pro potřeby výzkumu popisuje dvě dimenze evropeizace. První se zabývá tím, „co“ má být evropeizováno. Zde zařazuje domácí politické struktury, kognitivní a normativní struktury a public policy. Druhá dimenze popisuje, do jaké míry je zvolená oblast evropeizována, díky čemuž lze následně vyhodnotit její směr a rozsah.

Výzkumem evropeizace se zabývá i několik dalších autorů. Heather Grabbe je jedním z předních badatelů v oblasti evropeizace a její práce poskytuje důležitý příspěvek k porozumění procesu evropské integrace. Heather Grabbe ve své práci o evropeizaci zdůrazňuje význam dynamiky zdola nahoru a roli domácích aktérů při utváření procesu evropeizace. Ve svém článku *"Europeanisation Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process"* tvrdí, že politika kondicionality EU může mít transformační účinek na domácí instituce a politiky, ale že tento účinek je zprostředkován jednáním domácích aktérů a politickým kontextem, v němž je podmíněnost uplatňována. Ve svých článcích vychází z teorie M. Radaelliho, jehož myšlenky rozvádí a aplikuje především na střední a východní Evropu.

Frank Schimmelfennig se ve své práci o evropeizaci zaměřuje na mechanismy evropeizace, zejména na roli kondicionality a socializace. Ve své knize *"Europeanisation Beyond the Member States"* autor rozvíjí racionalistický institucionalistický přístup k evropeizaci a tvrdí, že politika podmíněnosti EU může vést k dodržování podmínek prostřednictvím procesu strategické kalkulace a sociálního učení.

Druhá kapitola této práce se zaměří na historický kontext a smluvní vztahy mezi Ukrajinou a EU se zvláštním důrazem na energetický sektor. Pro komplexní analýzu bude použita řada oficiálních dokumentů EU, včetně smluv o Východním partnerství, Evropské politice sousedství, prohlášení Evropské komise a Zprávách o pokroku. Tyto dokumenty nastiňují rámec vztahů mezi EU a Ukrajinou a poskytují vhled do očekávání EU ohledně ukrajinského energetického sektoru.

Dále bude použita kniha *"Mezi Moskvou a Bruselem: Ukrajinský energetický sektor na cestě do Evropy"* od Lukáše Tichého a kolektivu, která poskytne širší kontext vztahů Ukrajiny s EU i Ruskem. Tato kniha se zabývá výzvami a příležitostmi, kterým Ukrajina čelí při hledání rovnováhy ve vztazích s těmito dvěma velmocemi a poskytuje podrobnou analýzu politických a ekonomických faktorů, které formovaly ukrajinský energetický sektor, včetně dopadu probíhajícího konfliktu v zemi. Lukáš Tichý je dále autorem knihy *„Energetika ve vnějších*

vztazích České republiky“ a „Diskurz EU a Ruska o energetických vztazích“. I ty jsou v práci využity. Příspěvek tohoto autora do oblasti energetiky je značný a proto je v práci hojně užíván. Mgr. et Mgr. Lukáš Tichý, Ph.D., působí jako vědecký pracovník a vedoucí Výzkumné skupiny pro energetickou politiku. Dále je zástupcem vedoucího Centra globální politické ekonomie na Ústavu mezinárodních vztahů Praha, kde se zabývá mimo jiné problematikou vztahů EU – Rusko, energetickou bezpečností a aktérstvím EU.

Pro hlubší pochopení historických souvislostí na Ukrajině bude použita kniha *"Občanská válka na Ukrajině"* od německého autora Jochena Mitschky. Tato kniha přináší komplexní analýzu konfliktu, včetně jeho dopadu na energetický sektor země. Válka na Ukrajině významně ovlivnila energetický sektor země, neboť na okupovaných územích došlo ke ztrátě některých energetických aktiv a Ukrajina se stala energeticky závislou na dovozu. Konflikt také silně ovlivnil energetické vztahy Ukrajiny s Ruskem, na kterém byla země ekonomicky závislá.

Téma evropeizace v kontextu energetiky není nové. Existuje několik výzkumů zaměřujících se na tuto oblast. V práci tak bude použito několik akademických článků, které poskytnou kritickou analýzu ukrajinského energetického sektoru a jeho vztahů s EU před obdobím, které je zkoumáno v této práci. Mezi tyto články patří *"Comparative analysis of innovative development strategies of fuel and energy complex of Ukraine and the EU countries: international experience"* bude sloužit k porovnání ukrajinského energetického sektoru s energetickým sektorem ostatních zemí EU a k identifikaci oblastí, které je třeba zlepšit.

Dále článek *"The State of Ukraine's Energy Sector after Ten Years of War"* z roku 2024 od Andriana Prokupa poskytne komplexní analýzu současného stavu ukrajinského energetického sektoru a výzev, kterým čelí v důsledku probíhajícího konfliktu.

Andrian Prokip (2023) dále v článku *"The Ukrainian Energy Sector's Thorny Road to European Integration"* pojednává o výzvách, kterým čelí ukrajinský energetický sektor při svém úsilí o integraci do EU. Autor tvrdí, že velkou rolí v poválečné obnově energetického sektoru budou hrát předpisy, protože Ukrajina bude muset vybudovat nová, moderní a účinná energetická zařízení, což vyžaduje financování. Zpráva rovněž zdůrazňuje význam transparentní a účinné regulace pro přilákání investic.

Hojně je využíván také web ukrajinské vlády a společnosti Naftogaz. Dále jsou citovány zprávy ukrajinského zpravodaje Ekonomičeskaja pravda a Novoje vremja. Webové stránky Energy community, Energy Charter Secretariat a International Energy Agency posloužily k využití statistických výdajů v energetice na Ukrajině.

Tyto zdroje společně poskytnou komplexní analýzu historických souvislostí a

smluvních vztahů mezi Ukrajinou a EU se zvláštním zaměřením na energetický sektor. Z těchto zdrojů bude vycházet další kapitola práce.

Členění a struktura práce

Dokument bude strukturován do tří hlavních kapitol. První kapitola se bude zabývat definicí teorie evropeizace od Claudia Radaelliho, Heather Grabbe a definicí kondicionality Franka Schimmelfenniga a její operacionalizací v kontextu ukrajinského energetického sektoru. Tato kapitola poskytne teoretický rámec pro pochopení vlivu evropských politik a předpisů.

Druhá kapitola se zaměří na vývoj ukrajinského energetického sektoru a poskytne historický kontext. Kromě toho se bude zabývat smluvními vztahy mezi Ukrajinou a Evropskou unií a zdůrazní klíčové dohody a spolupráci, které utvářely energetickou strukturu.

Třetí kapitola bude tvořit jádro analýzy a soustředí se na evropeizaci ukrajinského energetického odvětví v letech 2014 až 2023. V této části bude zhodnoceno, do jaké míry Ukrajina v tomto období sladila svůj energetický sektor s předpisy EU, přičemž budou zkoumány klíčové milníky, politické změny a výzvy, kterým v tomto procesu čelila. Analýzou evropeizačního úsilí v odvětví energetiky v těchto letech tato kapitola poskytne vhled do pokroku, úspěchů a překážek, s nimiž se Ukrajina při harmonizaci svých energetických politik s politikami EU setkala.

1 Teoretický základ

1.1 Vývoj teoretického konceptu evropeizace

Teorie evropeizace byla zřídka využívána již v 80. a 90. letech minulého století, avšak k hojnému užívání došlo až v roce 1999 (Featherstone 2003:5). Dramatická změna v jeho používání souvisí s evropskou integrací a s tím, jak tento proces ovlivňuje různé oblasti politik ve státech. Především v členských a kandidátských, nebo se může týkat vytváření nových politických struktur v rámci Evropské unie (Dančák, Fiala, Hloušek, 2005).

Již přes 25 let se koncept evropeizace využívá především v kontextu změn v domácí politice v souvislosti s evropskou integrací.

První, kdo formuloval definici evropeizace byl v roce 1994 Robert Ladrech: "Postupný proces, který mění směr a podobu politiky do té míry, že se politická a ekonomická dynamika Evropského společenství stává součástí organizační logiky národní politiky a rozhodování" (Ladrech 1994:69). Tato původní definice však nepostihuje proces evropeizace ve své komplexnosti, jelikož se dotýká pouze dimenze politics. Navíc Ladrechova definice pojímá evropeizaci jako jednosměrný proces.

1.2 Definice evropeizace dle Claudia M. Radaelliho

Claudio Radaelli se ve své práci o evropeizaci zabývá složitým procesem, jak evropská rozhodnutí ovlivňují a formují politiky a politické správní systémy členských států. Jeho výzkum se zaměřuje na pochopení mechanismů, jimiž evropská integrace ovlivňuje národní politiky, a zdůrazňuje, že je třeba jít nad rámec úzké perspektivy, která zohledňuje pouze účinky konkrétních evropských politik. Radaelliho zkoumání evropeizace se rozšiřuje na identifikaci a kategorizaci různých mechanismů evropeizace. Radaelli svým výzkumem přispívá k hlubšímu pochopení toho, jak evropská integrace ovlivňuje a proměňuje národní politiky, a zdůrazňuje mnohostrannou povahu evropeizace a její důsledky pro správu věcí veřejných a rozvoj politik v členských státech.

Na základě Ladrechovy definice tvrdí Claudio Radaelli (2003:4), že „pojem evropeizace se vztahuje k: procesům (a) vytváření, (b) šíření a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, postupů, politických paradigmat, stylů, způsobů jednání a sdílených přesvědčení a norem, které jsou nejprve definovány a upevněny při vytváření veřejné politiky a politiky EU a poté začleněny do logiky domácího diskurzu, identit, politických struktur a veřejných politik.“ Definice zahrnuje jak organizace, tak jednotlivce. Je dostatečně široká, aby pokryla hlavní zájmy politologů, jako je politická struktura, veřejná politika, identita a

kognitivní rozměr politiky. Lze ji aplikovat jak na členské státy EU, tak na jiné země. Grabbe (2003) uvádí, že Radaelliho definice je vysoce relevantní pro východní a střední Evropu. Radaelli také připouští, že kritici této teorie mohou namítnout, že definice je příliš omezená, protože zanedbává procesy, které přesahují rámec Evropské unie. Tím myslí například témata spojená s rozvojem evropské identity a kultury. A vzhledem k tomu, že Evropa představuje oblast regionální integrace, mohou procesy formování identity a šíření vlivu probíhat i bez přímého zásahu Evropské unie (Radaelli, 2003). Radaelliho definice je pro tuto práci nejvhodnější, protože vnímá evropeizaci primárně v národní rovině. O jeho definici se rovněž opírá i Heather Grabbe a Frank Schimmelfennig.

1.3 Definice evropeizace dle Heather Grabbe

Evropeizace je pro žadatele stejně důležitá, jako pro členské státy. Tyto země jsou vystaveny stejnému tlaku na přizpůsobení se politikám EU. Používají se stejné politické struktury a implementační postupy, jako u členských zemí. Tudiž i mechanismy popsané v literatuře o EU fungují téměř stejně i pro žadatele o členství (Grabbe, 2002). Členství je však podmíněno dlouhými přístupovými jednáními. *Acquis communautaire* musí být přijat kandidáty v plném rozsahu. Jednání se zabývají tím, jak velká část harmonizace politik by měla být provedena ještě před přistoupením a které části *acquis* budou podléhat přechodnému období po získání členství.

Tlaky na východní Evropu (VE) ohledně přizpůsobení politik jsou podstatně větší, než tomu bylo u předchozích kandidátů v důsledku pokročilejšího stavu rozvoje. To zahrnuje dokončení jednotného trhu v roce 1992, vytvoření schengenského prostoru 1997 nebo vytvoření jednotné měny 1999. Vytvoření formálních podmínek pro přistoupení poskytlo EU mnohem širší páku, jak přimět tyto žadatele, aby splnili podmínky. EU rovněž snížila schopnost žadatelů vyjednávat o výjimkách a delších přechodných období (Grabbe, 2002).

H. Grabbe popisuje 3 faktory, díky kterým proces přistupování východních zemí vede k mnohem větší konvergenci s konkrétními modely politik, než k jaké došlo u států západní Evropy. Prvním faktorem je rychlost změn. EU je schopna prosadit reformy ve VE rychleji, díky tomu, jak vlády těchto zemí prioritizovaly členství. Druhý faktor se týká institucionálních mezer vyplývajících z komunistické éry. Většina východních kandidátů zavádí politiky tam, kde dříve žádné neměla, například v oblasti hospodářské soutěže, migraci, azylu a ochraně menšin. Vytvářet nové politiky je jednodušší než ty stávající reformovat, či „deregulovat“, jako v případě západní Evropy. Třetím faktorem je širší agendy. Žadatelé VE nemají možnost získat

„opt-outs“ či výjimky z částí agendy, jako tomu bylo v například u Velké Británie. Žadatelé jsou tak odhodláni přizpůsobit se *acquis* ve všech aspektech.

Agendu pro přistupující státy rozšířila v roce 1993 Kodaňská kritéria. Ty navíc přikládají kandidátským zemím povinnost mít fungující tržní hospodářství, schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem v rámci EU a stabilní instituce zaručující demokracii, právní stát, lidská práva a ochranu menšin. Unie nemá žádný konkrétní postup, který by určil, zda a do jaké míry jsou tyto podmínky plněny. To dává EU „mandát“ zapojit se do tvorby domácí politiky. V ekonomické sféře jde například o reformu důchodového systému, daní a sociálního zabezpečení. V případě politické sféry se jedná především o reformu soudnictví. Implementace je Evropskou unií neustále monitorována a hodnocena ve výročních zprávách.

Heather Grabbe definuje mechanismy, díky nimž lze analyzovat, co je evropeizováno.

Modely: poskytování legislativních a institucionálních šablon

Peníze: pomoc a technická pomoc

Benchmarking a monitorování

Gate-keeping: přístup k jednáním a dalším fázím v procesu přistoupení

Poradenství a twinning

Poslední dva mechanismy jsou primárně vyhrazeny pro kandidátské země a mají zvláště silné evropeizační efekty ve střední a východní Evropě. Nyní bude postupně vysvětlen každý z mechanismů:

Modely: poskytování legislativních a institucionálních šablon. Kandidátské země musí převzít všechny stávající zákony a normy EU, takže jsou vystaveny stejným evropeizačním tlakům jako členské státy. Legislativní mezery a institucionální nedostatky jsou také identifikovány procesem prověřování, který probíhá s každým žadatelem před jednáním o 31 vyjednávacích „kapitolách“.

Stejně jako u současných členských států tento přenos modelů zahrnuje jak „vertikální harmonizaci“, tak horizontální harmonizaci“ (Radaelli, 2003), v závislosti na tom, zda daná oblast politiky zahrnuje pozitivní nebo negativní integraci (Knill a Lehmkuhl 1999). Zásadním rozdílem však je, že kandidáti nemohou do těchto politik na evropské úrovni „nahrát“ své vlastní preference. To znamená, že nemohou namítat, pokud politika EU velmi špatně zapadá do jejich domácích struktur nebo politik.

Peníze: finanční a technická pomoc. EU je největším externím zdrojem pomoci pro východní Evropu, poskytuje prostředky spravované Evropskou komisí a také bilaterální programy jednotlivých členských států. Mají důležitou roli při posilování přenosu modelů EU, protože pomoc pomáhá platit za jejich provádění a technická pomoc buduje institucionální

kapacitu pro využívání postupů EU.

Benchmarking a monitorování: EU může ovlivňovat politiku a institucionální rozvoj prostřednictvím hodnocení žadatelů, srovnáváním v konkrétních oblastech politiky a poskytováním příkladů osvědčených postupů, které se žadatelé snaží napodobit. Monitorování je klíčovým mechanismem v podmíněnosti členství prostřednictvím „pravidelných zpráv“ vydávaných Evropskou komisí o tom, jak je každý žadatel připraven v různých oblastech. Tyto dokumenty poskytují přímou cestu k tvorbě domácí politiky, protože EU stanoví seznam politických „priorit“, které je třeba provést v průběhu roku nebo ve střednědobém horizontu. Evropská komise poté na podzim roku podá zprávu o pokroku každého žadatele při plnění každé priority.

Zkušenosti s nastavováním standardů a vytvářením monitorovacích mechanismů pro žadatele byly pro Evropskou komisi důležitým procesem učení. Komise objevila benchmarking téměř náhodou (Peterson, 1999) a stále více se používá jako silný vektor evropeizace pro kandidátské i členské státy.

Poradenství a twinning: EU má přímou linku do struktur tvorby politik prostřednictvím svého „twinningového“ programu. Twinning platí za vysílání státních úředníků z členských států EU do ministerstev žadatelů. Protože však twinningové projekty využívají státní úředníky a zaměřují se na implementaci, většina twinningových agentů se zabývá spíše normami a technickými otázkami než celkovými institucionálními modely nebo politickým směřováním.

Gate-keeping: přístup k jednáním a dalším fázím procesu přistoupení. Nejúčinnějším nástrojem podmíněnosti EU je přístup k různým fázím procesu přistoupení, zejména dosažení statusu kandidátské země a zahájení jednání. Pomoc, obchod a další výhody lze také využít k podpoře změn domácí politiky, ale nemají tak přímé a evidentní důsledky jako pokrok směrem k členství.

Tato sekvence přechodu ke stále užšímu vztahu s EU poskytuje donucovací nástroj k posílení dalších mechanismů evropeizace. EU může určitým fázím přístupového procesu přiřadit specifické podmínky. Na zasedání Evropské rady v Helsinkách v roce 1999 EU výslovně učinila splnění podmínek demokracie a lidských práv pro přistoupení nezbytnou podmínkou pro zahájení jednání a z těchto důvodů vyloučila Turecko z jednání. Komise rovněž uložila specifické úkoly Bulharsku (v oblasti jaderné energie) a Rumunsku (ohledně ekonomické reformy a státních sirotčinců), než se mohly v roce 2000 připojit k jednáním. Pro EU to byl inovativní krok, který explicitně propojil přínos a konkrétní úkoly pro žadatele a může být předzvěstí začátku cílenějšího využívání podmíněnosti.

Mechanismy evropeizace od Heather Grabbe budou v kontextu energetického sektoru

použity v poslední kapitole spolu s principem kondicionality Franka Schimmelfenniga.

1.4 Definice dle Franka Schimmelfenniga a jeho princip kondicionality

Od 90. let 20. století začali vědci z EU nahlížet za formální hranice EU a zkoumat její dopady na aktéry mimo ni. Stalo se tak v důsledku velkého rozšíření členů a prohloubení jednotného trhu. Velikost a atraktivita tohoto trhu poskytla EU značnou pravomoc utvářet hospodářská a veřejněpolitická pravidla pro své obchodní partnery. Schimmelfennig (2010) tvrdí, že evropeizace spočívá ve vnější projekci vnitřních řešení. Navrhuje rozdělení jejich mechanismů na přímé a nepřímé. Mezi přímé patří ty, v nichž EU zaujímá proaktivní postoj a záměrně se snaží šířit svůj model a pravidla vládnutí za hranicemi. Naproti tomu nepřímé jsou ty, v nichž mají aktivní roli buď aktéři mimo EU, nebo pouhá přítomnost EU vytváří nezamýšlené vnější účinky. Zároveň ve stejné rovině rozděluje mechanismy podle logiky důsledku a logiky vhodnosti. Podle logiky důsledků evropeizace probíhá prostřednictvím manipulace s pobídkami a změnou kalkulací nákladů a přínosů ve třetích zemích. Naproti tomu podle logiky vhodnosti je evropeizace důsledkem vnímané autority a legitimacy EU, jejího modelu vládnutí nebo jejích norem a pravidel.

Součástí této podkapitoly jsou tabulky, jež se nachází v přílohách na konci práce. Tabulka č. 1 zobrazuje níže uvedené mechanismy a rozdělení dle Franka Schimmelfenniga. Tabulka č. 2 vyobrazuje rozsah evropeizace dle vztahu země k EU.

Kondicionalita je přímým mechanismem evropeizace, který je založen na manipulaci EU s kalkulacemi nákladů a přínosů jiných aktérů. EU se snaží šířit svá pravidla řízení tím, že je stanoví jako podmínky, které musí vnější aktéři splnit, aby získali odměny a vyhnuli se sankcím ze strany EU. Nejvýznamnějšími odměnami jsou různé typy dohod, od obchodních dohod po smlouvy o přistoupení a ustanovení o přístupu na trh a finanční pomoci, která jsou s nimi spojena. V souladu s tím sankce EU spočívají v pozastavení nebo vypovězení takových dohod. EU však obvykle používá pozitivní podmíněnost. Spíše, než sankcionovat země je nechává v čekárně na dohodu, dokud nesplní podmínky. Účinnost tohoto mechanismu závisí na velikosti odměn EU a důvěryhodnosti její podmíněnosti. Důvěryhodnost vyplývá z vyšší vyjednávací síly a důsledného uplatňování podmíněnosti, tj. EU musí být na dohodě méně závislá nebo se o ni zajímat méně než její partner a partner si musí být jistý, že odměny obdrží pouze při splnění podmínek (Schimmelfennig, 2010).

Autor dále popisuje mechanismy externalizace, socializace a imitace. Ty však nejsou pro tuto práci relevantní, proto jsou představeny pouze krátce.

U *externalizace* (narozdíl od kondicionality) EU proaktivně neprosazuje svůj model nebo pravidla. Přesto její pouhá přítomnost jako trhu a systému produkuje externality. Externí aktéři přijímají a dodržují pravidla EU, protože jejich ignorování nebo porušování by bylo nevýhodné.

Socializace zahrnuje veškeré úsilí EU o šíření evropského modelu. Jde o přímý mechanismus evropeizace založený na logice vhodnosti. EU zde učí jiné aktéry zásadám a pravidlům evropské správy. Externí aktéři přijímají a dodržují pravidla EU, pokud jsou přesvědčeni o jejich legitimitě a vhodnosti a pokud akceptují autoritu EU.

Imitace funguje podobně, ale bez proaktivní role EU. EU spíše slouží jako vzor řízení, který vnější aktéři napodobují. Nečlenští aktéři napodobují EU, protože uznávají pravidla a politiky EU jako vhodná řešení jejich vlastních problémů.

Rozsah evropeizace rozděluje Schimmelfennig do pěti kruhů: kvazi-členské státy, kandidátské země, sousední země, země OECD a další světové regiony (viz tabulka 2). V následující podkapitole bude popsána oblast sousední země, neboť v období, které je v této práci analyzováno, je Ukrajina ve vztahu k EU součástí Evropské sousedské politiky.

1.5 Kondicionalita v rámci evropské sousedské politiky

Evropeizace nekončí na vnějších hranicích Evropské unie. Prostřednictvím kondicionality, socializace, externalizace a napodobování vytváří EU vnější efekty. Srovnání vztahů EU s „kvazi-členskými státy“, kandidátskými zeměmi, evropským sousedstvím, dalšími zeměmi OECD a vzdálenými regiony ukazuje, že mechanismy a podmínky evropeizace se v různých kontextech výrazně liší (Schimmelfennig, 2010). EU navrhla nová institucionální uspořádání pro ty země, které buď nejsou ochotny stát se členy (Evropský hospodářský prostor a dvoustranné smlouvy se Švýcarskem), nebo nejsou způsobilé pro členství (Evropská politika sousedství). Ve svém jádru jsou tato institucionální uspořádání zaměřena na sladění politik a pravidel sousedních zemí s EU, přičemž se vyhýbají formálnímu členství (Schimmelfennig, 2010). EU představuje formu regionální integrace. Je vnímána jako ztělesnění „regulačního modelu“ politik, který promítá a využívá k šíření svých vlastních pravidel za hranice. EU ve třetích zemích podporuje ústavní normy, jako jsou lidská práva, právní stát a demokracie. Odráží tím ústavní zásady členských zemí a svá přístupová kritéria. Tyto obecné zásady přitáhly velkou pozornost v literatuře o vnější činnosti EU a její úloze v globálním řízení. Tento model šíření politik je ale projektován s velmi odlišnými způsoby napříč cílovými regiony a zeměmi.

Evropská politika sousedství (ENP) byla zavedena EU v době jejího rozšíření „velkého

třesku“ v roce 2004, aby rozšířila a posílila své vztahy se sousedními zeměmi, které by alespoň v dohledné době nebyly považovány za kandidáty na členství. Původně byl koncipován tak, aby zahrnoval východoevropské sousedy rozšířené EU, později rozšířen na partnerské země na Středním východě a v severní Africe (MENA) v rámci evropsko-středomořského partnerství („barcelonský proces“) a dále na jižní Kavkaz. Vylučuje však Rusko, které trvalo na samostatné cestě spolupráce s EU.

V zásadě je EPS založena na stejném komplexním pojetí evropeizace jako politika přistoupení. „Vše kromě institucí“ byl příslib předsedy Komise Romana Prodiho, když byla zahájena myšlenka evropské politiky sousedství. Zatímco přistoupení zavazuje budoucí členy k přijetí celého *acquis* a staré členy k tomu, aby novým členům udělili stejná práva a nároky, ENP umožňuje flexibilitu, kterou mohou obě strany využít, aby se vyhnuly nákladným závazkům. Akční plány, které jsou jádrem fungování evropské politiky sousedství, nejsou jednotně založeny na *acquis* EU, ale jsou vyjednávány a sledovány bilaterálně mezi EU a jejími partnery.

Kromě toho EU v regionu mocensky soutěží s Ruskem. V důsledku toho má EU šanci vyvézt svá vlastní pravidla do sousedství tehdy, pokud jsou cílové země více závislé na EU než na jiných aktérech. Dá se také říct, že funguje „sebekondicionalita“. Země, které by se chtěly stát členy – jako Ukrajina, Moldavsko nebo Gruzie – se chovají, jako by podléhaly přístupovým podmínkám, přijímají pravidla EU, aby signalizovaly svou připravenost vstoupit, a snaží se přesvědčit EU, aby je zvažila jako kandidáty.

1.6 Co není evropeizace?

Před samotnou operacionalizací je potřeba určit, co evropeizace je a není, aby se nestala univerzálním nástrojem pro jakýkoliv proces změn v domácí politice. Radaelli analyzuje řadu rozdílů mezi evropeizací, konvergencí, harmonizací a integrací. Grabbe (2002) uvádí, že při aplikaci tohoto konceptu na žadatele ze střední a východní Evropy jsou nutné další tři rozlišení:

Prvním je, že evropeizace není teorie rozšiřování EU. Ta řeší otázku, proč se EU rozhodla rozšířit a proč chtějí žadatelé vstoupit (Schimmelfennig 1998). Vysvětluje, proč probíhá proces rozšiřování, zatímco evropeizace vysvětluje účinky tohoto procesu. Oba jsou úzce propojeny, na koncepční úrovni by se ale měly oddělovat (Grabbe, 2002).

Účinky na politiky mají i jiné procesy. S tím souvisí druhé rozlišení. Role EU se často zveličuje, protože se na ni zaměřujeme jako specifickou proměnnou. V postkomunistických kontextech působí mnoho dalších vlivů. Je důležité tedy evropeizaci odlišit od globalizace a

postkomunistické transformace.

Zatřetí, je nutné rozlišovat mezi úmyslnými a neúmyslnými vlivy EU. Nemůžeme předpokládat, že EU dosáhne všech svých cílů prostřednictvím kondicionality. Unie působí prostřednictvím mnoha aktérů a jejich cíle jsou často nejasné, takže výsledný dopad je velmi rozptýlený. Je proto třeba pečlivě prozkoumat, zda tlaky EU skutečně měly zamýšlené účinky. EU je významným zdrojem modelů pro politické aktéry, kteří hledají vnější vedení v oblasti politiky a institucionálních změn. Modely a normami EU jsou často inspirováni politici nečlenských států k legitimním politickým rozhodnutím. Na „normy EU“ se však lze odvolávat také v situacích, kdy EU nepožádala o jejich dodržování, jako jsou ústavní modely. Nejedná se však ani v tomto případě o proces evropeizace (Grabbe, 2002).

1.7 Operacionalizace

Z metodologického hlediska se jedná o případovou studii. Bude zkoumáno období od roku 2014 do roku 2023 na Ukrajině v oblasti energetického sektoru pomocí uplatňování principu kondicionality ze strany EU.

Analýza bude provedena na základě definice kondicionality od Franka Schimmelfenniga. Uplatňování zásady kondicionality v kontextu ukrajinského energetického odvětví bude zahrnovat uplatňování specifických podmínek a pobídek na podporu evropeizace odvětví. Toho bude dosaženo zkoumáním rozsahu, v jakém Ukrajina sladila svůj energetický sektor s předpisy EU a jakým výzvám během tohoto procesu čelila. Autorka se zaměří na zkoumání kauzality mezi podněty a doporučení ze strany EU a změnou na domácí úrovni. Mezi pobídky pro Ukrajinu budou patřit potenciální výhody plynoucí ze zvýšení energetické bezpečnosti, zlepšení účinnosti a snížení závislosti na ruském plynu, obchodní výhody a nabídka členství. Tyto pobídky budou porovnávány s problémy, kterým Ukrajina čelí při provádění nezbytných změn, jako je odpor zájmových skupin, nedostatek investic a technické obtíže. Důležité je též vzít v úvahu i jiné faktory, které mohly mít dopad na reformy v energetickém sektoru. Jde především o geopolitické, ekonomické a vojenské situace, které mohou reformy jak urychlit, tak i zpomalit. Bude provedena obsahová analýza dokumentů a smluvních vztahů mezi EU a Ukrajinou. Ta by měla zjistit, jaké prvky kondicionality byly přítomny v jednotlivých dokumentech a jakým způsobem došlo k posilování tlaku ze strany unie na ukrajinské reformy. Pro zkoumání kondicionality popisuje Heather Grabbe (2002) několik nástrojů, které EU využívá. Mezi ně patří poskytování modelů, finanční a technická pomoc, benchmarking a monitorování, poradenství a twinning a gate-keeping. Zmíněné

nástroje budou vyhledávány v jednotlivých dokumentech a smlouvách. Autorka se zaměří na legislativní, regulační a institucionální sblížení Ukrajiny s unijními pravidly. Tyto oblasti jsou Claudiem Radaellim definovány jako policy a polity. V určeném časovém období bude možné sledovat, zda docházelo ke zvýšení či snížení aktivity zavádění evropských standardů a jaké byly příčiny těchto změn.

Nejdříve budou z dokumentů a smluv identifikované pobídky EU: co nabízí Ukrajině, jako je příslib rozšíření, přidružení nebo pomoc.

Poté bude vyhodnoceno, jak Ukrajina dodržuje politické podmínky EU, jako je přibližování norem dle *acquis*, snižování regulací, diverzifikace zdrojů a modernizace.

Nakonec bude zhodnoceno, jaké další faktory ovlivnily evropeizaci Ukrajiny.

2 Vývoj vztahů EU-Ukrajina v kontextu energetiky

Tato kapitola poskytne přehled historických souvislostí a klíčových událostí, které formovaly ukrajinský energetický sektor.

2.1 Charakteristika energetického sektoru

V roce 2021 byl největším zdrojem energie zemní plyn (27,1 %), jaderná energie (25,6 %) uhlí (23,6 %), a ropa (17 %) (International Energy Agency, 2022).

Ropa se těží na mnoha místech Ukrajiny. Ropná pole jsou ale již přibližně ze tří čtvrtin vyčerpána. Část nalezišť se nachází na pobřeží Černého a Azovského moře a předpokládá se, že právě zde se nachází další velká ložiska ropy. V roce 1999 zahájila Ukrajina privatizaci svých šesti státních rafinérií. Čtyři připadly Ruské federaci a dvě holdingu Kolomojského Privat Group (Tichý et al., 2020). Pět z nich ale postupně pozastavilo činnost a jediná, která zůstala v provozu, vyrábí jen malé množství ropných produktů (Naftogaz, 2020a). Velká část ropy (8,43 mil. tun z celkové spotřeby 10,86 mil. tun) se tedy na Ukrajinu importuje (Naftogaz, 2020a). Na Ukrajině se nachází dlouhá (4767,1 km) ropovodní síť, která slouží především k re-exportu ropy do evropských zemí.

Značnou část spotřeby energie tvoří zemní plyn. Má největší síť podzemních zásobníků v Evropě hned po Rusku (Tichý et al., 2020). Největší naleziště se mají nacházet v Dniprodoněcké pánvi. Ukrajina má potenciál pokrýt vlastní spotřebu zemního plynu, ale potřebuje k tomu provést reformy a nalákat investory (IEA, 2012). Navíc, stejně jako u ropy, je velká část nalezišť již skoro vyčerpána a plyn se těží pomocí zastaralých technologií. Všechny dovezený plyn importuje z Evropské unie (Slovensko, Maďarsko, Polsko). Z Ruské federace naposled čerpala plyn v listopadu 2015, který byl však předem sjednán a zaplacen. Poté další nákup přerušila (Naftogaz, 2020b). V poslední době dochází k reformám v plynárenském sektoru snižováním daní a deregulacemi. V roce 2016 spustila vláda Program 2020, který měl podpořit těžbu plynu a zajistit tak Ukrajině plnou soběstačnost (Novoje vremja, 2020). V roce 2019 bylo vytěženo rekordní množství. 70 % těží firma Naftogaz, 20 % Ukrnafta a zbytek soukromé společnosti ve vlastnictví oligarchů a bývalých struktur Janukovyčova režimu (Tichý et al., 2020). Otázka budoucnosti je nepředvídatelná, neboť se odvíjí od hospodaření státní společnosti Naftogaz. Firma se stala hlavním zdrojem státních příjmů po tom, co se z rozpočtu přestaly ztrácet peníze na volební kampaně politických elit. V roce 2018 se ale čistý zisk Naftogazu snížil o 64 % oproti předešlému roku. Následující rok došlo ke zlepšení a poté opět k propadu vlivem pandemie Covidu-19 (Tichý et al., 2020).

Břidlicový plyn byl před válkou důležitým a politizovaným tématem. Proti těžbě na východní Ukrajině byly svolávány protesty v jejichž čele stály Medvedčukovy struktury (proruský oligarcha) a Komunistická strana Ukrajiny. Lze předpokládat, že protestující strany byly financovány Ruskou federací, neboť při zahájení těžby by se ruský Gazprom stal poraženým. Centrem těchto protestů byla Doněcká oblast a jejich organizátoři se po vypuknutí konfliktu přidali na stranu Ruska (Kazanskij, 2018). V roce 2014 se rozhodly všechny kandidátské společnosti na těžbu na východě Ukrajiny ze země odejít a těžba dosud nebyla zahájena. V blízké době k ní ani nedojde (Tichý et al., 2020).

Ukrajina je z velké části závislá na své jaderné energetice. Na svém území má 15 reaktorů ve čtyřech jaderných elektrárnách, které generují více než polovinu produkce elektřiny v zemi. Jejich zřizovatelem je státní společnost Enerhoatom (World Nuclear Association, 2024). Dostávala většinu jaderného paliva z Ruska, ale tuto závislost snižuje. Byla podepsána dohoda s americkou firmou Westinghouse, která bude dodávat veškeré palivo pro ukrajinskou jadernou energetiku. Stejná společnost v roce 2021 uzavřela smlouvu na dokončení stavby nového reaktoru a budoucí výstavbě dalších devíti. Původně měly být reaktory budovány ruskou firmou Rosatom. Vláda aktivně vyhledává investiční a technologické zdroje ze Západu (World Nuclear Association, 2024). Největším problémem tohoto odvětví je snižování výkonu elektráren, které dosahují pouze poloviny celkové kapacity. Ohledně toho bylo zahájeno soudní řízení o možných nelegálních krocích, které měly zapříčinit tento propad (Tichý et al., 2020).

Centrem těžby uhlí je na Ukrajině je oblast Donbasu. Těžba se tak značně zkomplikovala po roce 2014, protože velká část koksoven a dolů přešla pod kontrolu ruských vojsk. Ukrajina tedy musela začít uhlí dovážet, protože se potýkala s jeho vážným nedostatkem. Nejvíce importovala z Ruska, USA a Kazachstánu. Stejně jako u předchozích komodit se ale závislost a dodávkách z Ruska snižuje. Export uhlí ze separatistických kvazi-států (LNR, DNR) vytěžený firmami oligarchů z neoficiálních uhelných dolů tvoří až 60 % příjmu těchto republik (Potocki, 2018).

Ukrajina přijala mnoho regulací a požadavků na podporu obnovitelných zdrojů energie (dále jen OZE). V létě 2015 byly přijaty vysoké zelené tarify. Oligarchové využili této příležitosti a začali stavět stále více solárních elektráren na úkor státního rozpočtu. V roce 2018 OZE tvořily pouze 1,9 % výroby, ale přišlo na ně 8,6 % státních výdajů na celkovou výrobu elektřiny. Tarify za solární energii desetkrát převyšují platby za elektřinu vyrobenou jadernými elektrárnami (Ekonomičeskaja pravda, 2019). Každý vlastník solární elektrárny měl tak garantované vysoké příjmy ze státní pokladny. Většinu těchto firem tvoří oligarchové, poslanci a nejbohatší lidé Ukrajiny. Tato politika se stala neúnosnou a tak byla přijata novela zákona o

snížení tarifů a jejich úplné zablokování pro některé firmy. Tato nerovnováha však zapříčinila zablokování rozvoje OZE (Tichý et al., 2020).

2.2 Prezidenti a jejich energetická politika

První ukrajinský prezident Leonid Kravčuk (1991-94) toleroval korupci ve všech oblastech státní správy a neprojevoval velký zájem o ekonomický stav země. Tehdejší premiéři na tom byli stejně. Propad ukrajinského hospodářství se neustále zrychloval a země se potýkala hyperinflací, nefunkčním daňovým systémem, omezenou liberalizací a privatizací, početnými regulacemi a korupcí. Situace se nezlepšila ani za následujícího prezidenta Leonida Kučmy. Po rozpadu Sovětského svazu Ukrajina zůstala u starého způsobu vnímání energetické politiky – nákup levné energie z Ruska a gigantické sovětské závody. To bránilo jakýmkoliv reformám. V roce 2000 vypukly na Ukrajině protirežimní protesty (Mitschka, 2023) Kučma tak zahájil velkou privatizaci, kde jednotliví oligarchové levně skupili továrny, ocelárny a další firmy. Privatizace do jisté míry pomohla ekonomice, ale ve společenské rovině docházelo ke stále větší polarizaci. Kučma se snažil hrát neutrální roli a zachovávat si pozici „někde uprostřed“. Následná Oranžová revoluce se snažila prosadit oddělení politiky od byznysu. Oligarchové také nebyli spokojeni, vadily jim například regulace, byrokracie, slabá ochrana práv a další. A tak začali podporovat Viktora Juščenka, jenž byl zvolen dalším prezidentem. Do vlivných pozic se dostali jeho přátelé a oligarchové zůstali v čele mocenských center. Tím došlo k zablokování politického procesu, jehož následkem byly neustále se opakující politické krize (Tichý et al., 2020).

Dalším prezidentem se stal Viktor Janukovyč (2010-2014). Před invazí jeho kabinet předstíral, že provádí reformy orientované na evropskou integraci. V roce 2011 se totiž Ukrajina stala členem Evropského energetického společenství. Země měla zavést energetické předpisy shodné s těmi evropskými, ale skutečný pokrok byl velmi nepatrný a neměl podporu. Reformy by však omezily moc oligarchů a tak zůstaly jen jako falešný prostředek pro budování obrazu pro Janukovyče (Prokip, 2023). V době příchodu nového prezidenta již probíhala velká krize Naftogazu, zapříčiněná korupcí, neschopným managementem a špatně nastavené prostředí plynárenského trhu. V říjnu 2012 byla privatizována řada regionálních společností, které byly součástí Naftogazu. Ze 17 vítězů tendru patřilo 14 pod holding Dmytra Firtaše. V tomtéž měsíci vláda zrušila monopol Naftogazu na import zemního plynu na Ukrajinu. Firtaš těmito kroky získal monopol na domácím distribučním trhu. Jeho vliv se ale začal snižovat se sporem s Janukovyčem, ten chtěl více pro své oligarchy, na úkor Firtaše a jeho firem (Tichý et

al., 2020). Janukovyč získával na svou stranu čím dál víc oligarchů s cílem vysát z energetického sektoru maximum financí, kontrolovat všechny významné státní podniky a získávat dotace pro své společnosti ze státního rozpočtu.

Největší motivací pro volby 2014 byla eliminace uprchlého Janukovyče. Většina jeho prostředků byla předána jiným oligarchům nebo zmrazena. Po Euromajdanu klesl vliv i Firtašovi, který byl zatčen v tomtéž roce v Rakousku na požadavek FBI kvůli podezření z uplácení (Mitschka, 2023). Nakonec byl však propuštěn za vysokou kauci. Firtaš dodnes vlastní skoro $\frac{3}{4}$ distribučních sítí regionálních společností, je prostředníkem firmy Gazprom. Svými penězi financuje kampaně proruských politiků v zemi (The New York Times, 2019). Porošenko vyhrál prezidentské volby a svou kampaň cílil na boj proti korupci. Po invazi v roce 2014 začalo Rusko vydírat Ukrajinu kvůli dodávkám plynu. Podle ustanovení "take-or-pay" (ber, nebo plat') tehdejšího kontraktu by Ukrajina musela Rusku platit obrovské částky až do roku 2019, ať už by byl ruský plyn dodáván, nebo ne. Rusko navíc zrušilo třicetiprocentní slevu stanovenou v charkovských dohodách, dohodnutou výměnou za to, že Kyjev povolí základnu ruské flotily na Krymu, a začalo požadovat ceny blízké nejvyšším v Evropě. Tento dvojitý útok by přivedl Naftogaz k bankrotu. O několik let později Ukrajina v této věci vyhrála spor u švédského Mezinárodního arbitrážního soudu. Obavy z energetické krize v roce 2014 a váhavost společnosti ohledně možné integrace do EU bránily reformám a vedly k odložení některých potřebných změn v energetice. Přesto byly v letech 2014-2017 přijaty zásadní zákony, které měly uvést ukrajinskou energetickou legislativu do souladu s evropskými pravidly, posílit energetickou bezpečnost země a zvýšit finanční udržitelnost energetického sektoru (Prokip, 2024).

V roce 2019 přichází na scénu Volodymyr Zelenskij. Ukrafta je v tu chvíli v hluboké ekonomické krizi způsobené následky pandemie, nízkými cenami ropy, obrovským daňovým dluhům a neefektivními státními aukcemi (Tichý et al., 2020). Holding DTEK oligarchy Achmetova kontroluje přes 80 % výroby elektrické energie v teplárnách. To mu dává prakticky monopol a díky lobbování v nejvyšších politických sférách má také možnost permanentně zvyšovat tarify za elektřinu, díky čemuž jsou její ceny na Ukrajině vyšší než ve většině zemí EU a burzovní cena je dokonce nejvyšší v Evropě (Ekonomičeskaja pravda, 2020). DTEK kromě toho vyrábí každý třetí „zelený“ kilowatt v zemi, který je stát povinen vykupovat za fixní cenu až do roku 2030. Podobný monopol má i v oblasti těžby uhlí. Své energetické zájmy úspěšně hájí u ukrajinské vlády, kterou v současnosti vede Denys Šmyhal, bývalý zaměstnanec firmy DTEK (Tichý et al., 2020).

Invaze v plném rozsahu však otřásla ukrajinským energetickým sektorem v rozsahu,

který nikdy předtím nezažil, protože Rusko zamířilo na energetickou infrastrukturu raketami, drony, výbušninami a dělostřelectvem. Ruské nálety vzápětí zničily dvě desítky obrovských skladů paliva spolu s rafinérskými kapacitami. Před invazí Rusko a Bělorusko společně poskytovaly více než polovinu paliv spotřebovaných na Ukrajině. Země čelila palivové krizi, protože tyto dodávky byly zastaveny a domácí rafinérské kapacity byly zničeny. Ukrajinská elektroenergetika nejvíce utrpěla válečnými ztrátami. Zvláště zničující byla ztráta kontroly nad Záporožskou jadernou elektrárnou v březnu 2022, největší takovou elektrárnou v Evropě, která před totálním konfliktem představovala 44 procent ukrajinských jaderných kapacit. Dnes zůstává 30 procent ukrajinských solárních kapacit a 90 procent kapacit větrných elektráren na okupovaných územích. V září 2022 Rusko zahájilo masivní náletovou kampaň proti ukrajinské energetické infrastruktuře v bezprecedentním měřítku, přičemž se pokusilo zničit jak výrobní, tak přenosovou infrastrukturu. Více než polovina infrastruktury přenosu energie byla zničena nebo kriticky poškozena. Raketové útoky zdecimovaly celou vysokonapěťovou síť, která sloužila k distribuci elektřiny z jaderných elektráren po celé Ukrajině. Navzdory všem předpokladům Ukrajina provedla mnoho pozitivních změn v energetickém sektoru a přitvrdila energetickou bezpečnost. Válka, která se rozpoutala v roce 2014, a rozsáhlá invaze v roce 2022 způsobily pokles závislosti na dodávkách energie na Rusku. Před rokem 2014 bylo Rusko hlavním dodavatelem různých energetických zdrojů a nyní jsou dodávky z Ruska zakázány. Navzdory nepřátelství Ukrajina pokračuje v tranzitu ruské ropy a plynu do Evropy a je bude tak pokračovat do té doby, dokud bude Evropa tyto dodávky potřebovat (Prokip, 2024).

2.3 Evropská energetická legislativa

Hlavním cílem této kapitoly je představit vývoj a vnější rozměr energetické politiky EU vůči Ukrajině. Zároveň popisuje nejdůležitější legislativní závazky EU v oblasti energetiky, které bude Ukrajina postupně plnit.

Energetická politika byla vždy důležitou součástí EU a to již od jejího založení ve formě Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) a později Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom). První jmenované přineslo jednotný trh a druhé zavedlo rámec pro jadernou bezpečnost (Tichý et al., 2020). Se slábnoucí poptávkou po uhlí a jaderné energii, které nahradila ropa a plyn, se energetická politika dostala do pozadí zájmu Evropského společenství (ES) a také mimo oblast pravomocí.

Přes řadu pokusů v 90. letech došlo k posunu v této politice až v prvním desetiletí 21. století, kdy vyšlo mnoho klíčových dokumentů (bílé knihy, zelené knihy, akční plány).

Například v roce 2000 publikovala Evropská komise dokument, v němž vyzývá ke změně v oblasti energetiky (Evropská komise, 2000). Situace je podle ní alarmující, protože téměř ¾ celkové energetické spotřeby v EU pokrývá dovoz z třetích zemí (Tichý 2015a). Po šesti letech Evropská rada (ER) vyzvala EK, aby vytvořila novou podobu energetické politiky EU. EK tak představila 8. března 2006 zelenou knihu s názvem *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*, v níž vytyčuje tři hlavní cíle, které vyplývají z názvu dokumentu (Evropská komise, 2006a). Poprvé tak došlo k jasně definovaným požadavkům na vytvoření společné energetické politiky. Podle knihy by měla tato politika také pomoci se začleněním třetích zemí. V témže roce vyšel i další dokument, který nastínil energetickou koncepci EU a to pod názvem *Vnější politika pro zajištění energetických zájmů Evropy*. Doporučil přijetí společného postupu a vymezil dva hlavní koncepty: fungující trh a diverzifikace. Tento dokument mimo jiné mluví o posilování energetických vztahů s Ruskem a Ukrajinou (Evropská komise, 2006b). O rok později vychází balík dokumentů, jež vyzývá ke krokům legislativní i nelegislativní povahy. *Energetická politika pro Evropu*, jak byl balík pojmenován, se v části o vnějších aktivitách EK zaměřila na vytváření energetických vztahů se sousedy (Ukrajina, Turecko, Norsko) v rámci Evropské politiky sousedství, posilování dialogu s RF a tranzitními zeměmi (Evropská komise, 2007). Oficiálně byly tyto dokumenty a cíle stvrzeny podpisem Akčního plánu pro energetiku pro období 2007-2009 (Tichý et al., 2020).

V březnu 2009 během českého předsednictví v Radě EU vyšel třetí liberalizační balíček (první 1998 a druhý 2003 nebyly příliš úspěšné), který obsahuje soubor pěti legislativních norem s cílem zajistit fungování trhu se zemním plynem a elektřinou (Tichý, 2017). Balíček otevřel státům možnost vybrat si ze tří způsobů řešení liberalizace a členské země (ČS) měly následně 18měsíční lhůtu na implementaci.

V listopadu 2008 Komise zveřejnila další Akční plán, nazvaný *Druhý strategický přezkum energetiky* (SER II). Ten se zaměřoval na energetickou politiku unie v časovém rozmezí 2020-2050. Mimo to Akční plán opět urgoval potřebu zapojení Ukrajiny do Energetického společenství a vytvoření regulačního a právního rámce (Evropská komise, 2008). Nicméně tyto otázky zůstaly v rukou sekundárního práva a tudíž v rukou členských států (Tichý et al., 2020).

Největší změny v energetickém sektoru přinesla až Lisabonská smlouva. Zde je tato politika poprvé formálně konstituována v rámci primárního práva a zajišťuje jeho rámec pro spolupráci. Podle této smlouvy je energetická politika součástí sdílených pravomocí, tedy že členské státy vykonávají své pravomoci v rozsahu, ve kterém EU svou činnost nevykonává, nebo přestává uplatňovat své kompetence (Tichý, 2015). V otázkách fungování energetického

trhu, bezpečnosti dodávek, propojení sítí, úspor a ochrany životního prostředí členské státy ztrácejí možnost výhradně kontrolovat tuto oblast. Opatření se nedotýkají práva členského státu na míru zdanění a skladby energetických zdrojů (Tichý, 2017).

Dalším důležitým milníkem je vytvoření evropské energetické unie, který byl schválen v červnu 2014. Dokument *Strategická agenda EU v čase změny* představuje pětiletý plán, jehož cílem je zlepšit vyjednávací sílu EU vůči třetím zemím, dokončení integrace energetického trhu, stavba infrastruktury a snížení energetické závislosti na Ruské federaci (Tichý, 2015). V dokumentu je věnována zvláštní pozornost Ukrajině v rámci dodavatelských tras. Je například zmíněna důležitost Ukrajiny jako tranzitní země, modernizace její plynárenské soustavy, vytvoření vhodného regulačního rámce a zvyšování její energetické účinnosti, aby se stávala méně závislou na dovážené energii (Evropská komise 2015).

V červnu 2016 byla představena *Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie* (GSEU), která propojuje oblast energetiky se SZBP. Je zde potvrzena klimatická a energetická bezpečnost jako jedna z klíčových oblastí na regionální i globální úrovni (Tichý, 2020).

V roce 2019 představila EU nový legislativní rámec energetické politiky – čtvrtý energetický balíček zvaný Čistá energie pro všechny Evropany. Stanovuje regulační podmínky pro přechod na čistou energii vycházející ze závazků Pařížské dohody a stanovuje cíl snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 alespoň o 40 % oproti roku 1990 (Evropský parlament, n.d.). V prosinci téhož roku byla představena zelená dohoda pro Evropu – plán na vytvoření klimaticky neutrálního evropského kontinentu do roku 2050. Začátkem března 2020 předsedkyně EK Ursula von der Leyen představila návrh Klimatického zákona, který stanovuje právní rámec pro dosažení uhlíkové neutrality EU. Pro shrnutí se dá říct, že nová legislativa má zajistit spolehlivé, udržitelné a cenově dostupné dodávky energie a zároveň směřovat k uhlíkové neutralitě. Zaměřuje na zásady a cíle, které mají řešit problémy, jako je závislost na dovozu, vysoké ceny energie a změna klimatu (Evropská komise, n. d.). Mimo jiné je cílem diverzifikovat zdroje energie, zvýšit energetickou bezpečnost prostřednictvím spolupráce mezi členskými státy a vytvořit plně integrovaný vnitřní trh s energií, který usnadní volný tok energie. EU se také zavázala zlepšit energetickou účinnost, snížit závislost na dovozu energie, snížit emise a přejít na nízkouhlíkové hospodářství v souladu s Pařížskou dohodou. Podpora výzkumu v oblasti nízkouhlíkových a čistých energetických technologií je prioritou pro podporu přechodu na energetiku a zvýšení konkurenceschopnosti.

Ukrajina představuje jednu z prioritních zemí energetické politiky EU. Pro evropské firmy je Ukrajina dobrou příležitostí pro investice (Tichý et al., 2020). Problém je ale vedle

trvajícího vojenského konfliktu také politická nestabilita, nestabilní právní prostředí, netransparentnost, korupce a ekonomická nejistota, které investory odrazují. Dále pak, co se energetiky týče, je problém nestabilita ukrajinského transitu kvůli krizím v rusko-ukrajinských vztazích, nízká energetická účinnost a zastaralá infrastruktura z dob SSSR (Rozhovor – Rouček, 2013).

2.3.1 Dohoda o partnerství a spolupráci

Vztahy mezi EU a Ukrajinou v oblasti energetiky mají dlouhou historii a první kroky byly učiněny v roce 1994, kdy Ukrajina podepsala s EU dohodu o partnerství a spolupráci. Cílem této dohody byla podpora hospodářské spolupráce a dodržování zásad tržního hospodářství a Evropské energetické charty z roku 1991. Ve stejném roce se Ukrajina stala také signatářem Smlouvy o energetické chartě, jejímž cílem bylo zvýšit transparentnost v energetickém sektoru (Tichý et al., 2020). Její článek 61 uvádí, že spolupráce v oblasti energetiky by měla respektovat zásady tržního hospodářství a Evropské energetické charty z roku 1991. Ve stejném roce, tj. 1994, kdy Ukrajina podepsala DPS, se také stala signatářem Smlouvy o energetické chartě, která vstoupila v platnost v dubnu 1998. Ukrajina by podle těchto smluv měla ve všech energetických sektorech „zajistit zlepšení transparentnosti zákonů podle úrovně běžné v mezinárodní praxi. Zároveň by měla Ukrajina vytvořit informační místa, která budou poskytovat informace o zákonech, předpisech, soudních rozhodnutích a správních opatřeních a normách s obecnou působností“ (Energy charter secretariat 2004).

2.3.2 Akční plán a Memorandum o porozumění 2005

První podpora ukrajinských reforem v energetice, které byly zahájeny v roce 2005 přijetím akčního plánu EU-Ukrajina. Tento plán poskytl komplexní rámec pro společnou práci s Ukrajinou ve všech klíčových oblastech reforem, včetně energetiky. Ukrajina se zavázala k sedmi rozsáhlým opatřením v oblasti energetiky, včetně přijetí energetické politiky v souladu s cíli EU, postupného přijetí zásad vnitřního trhu EU s elektřinou a plynem, pokroku v oblasti energetických sítí a tranzitu plynu, restrukturalizace pevných paliv, zvýšení energetické účinnosti a využívání obnovitelných zdrojů energie a pokračování spolupráce v oblasti jaderné energie a jaderné bezpečnosti.

Akční plán EU-Ukrajina byl významným krokem k prohloubení politických vazeb a hospodářských vztahů mezi oběma subjekty. Energetický potenciál Ukrajiny je značný, země je schopna vyvážet do EU velké objemy nízkouhlíkové elektřiny, modrého a zeleného vodíku,

zemního plynu a energeticky náročných výrobků, jako je "zelená" ocel. Ukrajina je také významným trhem pro energetické technologie s obrovským potenciálem pro investice do snížení spotřeby energie při zachování nebo zlepšení energetických služeb (Evropská komise, 2005).

2.3.3 Evropská politika sousedství a Východní partnerství

Kromě programů Twinning a TAIEX by mohly být velmi užitečné projekty přímé technické pomoci EU a program regionální technické spolupráce INOGATE podporovaný EU. Evropská politika sousedství se k energetice staví velmi obecně a ve strategickém dokumentu Ukrajiny na období 2007-2013, zveřejněném v roce 2007, je jako jeden z problémů, které je třeba řešit, uvedena pouze energetická závislost (EU, 2007).

Program zahájený na jaře 2008 v rámci EPS a po podpisu Pražské deklarace 7. května 2009 se stal Východním partnerstvím. Po podpisu deklarace byl zřízen Fond VP a EK vyčlenila z Fondu EPS celkem 600 milionů eur, tj. 350 milionů eur na podporu mnohostranné dimenze, 75 milionů eur na regionální rozvoj a zbývajících 175 milionů eur na harmonizaci legislativy a podporu transformačních politik v partnerských zemích. Platforma pro energetickou bezpečnost 3. východního partnerství byla zřízena za účelem zlepšení rámcových podmínek a solidarity, podpory rozvoje infrastruktury, propojení a diverzifikace dodávek a sblížení právních rámců a energetických politik. Pracovní program platformy na období 2012-2013 zahrnuje následující činnosti. Dále se předpokládá podpora sladování právního rámce s evropskou legislativou (zejména posílení pravidel jaderné bezpečnosti), rozvoj propojení a diverzifikace dodávek a dialog se zúčastněnými stranami o energetické účinnosti a OZE (Evropská komise 2012; 2019b). Pro EU je Ukrajina jednou ze šesti zemí Východního partnerství (Bělorusko, V roce 2014 Komise představila plán na snížení závislosti, zejména na Schválila balíček opatření na podporu. Cílem energetické části je zajistit diverzifikaci dodávek a modernizovat systém přepravy plynu (Evropská komise 2016). Hlavními body jsou snížení celkové spotřeby energie, diverzifikace zdrojů a zdrojů dodávek a zlepšení výroby: 27 % by měla tvořit energie z obnovitelných zdrojů. Ukrajina však usiluje také o regulaci energetiky. Konflikty s Ruskou federací přinutily Ukrajinu v posledním desetiletí revidovat svou národní energetickou politiku, což mělo vést k výraznému snížení dovozu energie do roku 2030 (Ruban 2013: 203). Přilákání zahraničních investorů, tedy investic, je pro Ukrajinu obtížným krokem. Ukrajinská ekonomika se však nemůže rozvíjet bez investic, včetně nové výstavby, rekonstrukce distribučních sítí, modernizace tepelných elektráren, výstavby elektráren využívajících OZE, zvýšení bezpečnosti

jaderných elektráren, výstavby skladů vyhořelého jaderného paliva, zjednodušení regulace uhelného průmyslu a snížení státních dotací, vytvoření příznivých podmínek pro konkurenci, vytvoření alespoň devadesátidenní zásoby ropy a zvýšení účinnosti využívání paliv a zdrojů energie. Mnozí však přehlížejí problém nedostatku odborného personálu. Ten stále ohrožuje vědeckotechnický potenciál, ale strategie tuto skutečnost zohledňuje a snaží se ji řešit ve spolupráci s agenturami i s podporou investic. Všechny tyto oblasti mají oporu v legislativě a vycházejí z evropských právních norem (nařízení Rady EU) (Tichý et al., 2020).

2.3.4 Evropské energetické společenství

Dne 23. března 2009 se konala společná mezinárodní investiční konference EU a Ukrajiny o modernizaci ukrajinské plynárenské přepravní soustavy, po níž obě strany přijaly společné prohlášení. Kromě ukrajinské vlády a Evropské komise podepsaly prohlášení také finanční instituce, například Světová banka. Strany se dohodly na podpoře a pomoci při modernizaci ukrajinské tranzitní infrastruktury a vypracovaly v tomto směru předběžný akční plán (Kuchyňková et al., 2010). Memorandum o porozumění bylo dokončeno v roce 2011. Na začátku procesu přijala ukrajinská vláda sedm závazků: zajistit nezávislost společnosti provozující plynárenskou přepravní soustavu, zajistit transparentnost modernizace, včetně rovného přístupu k příslušným technickým a finančním informacím a kontroly nad použitými finančními prostředky, zajistit komerční základnu pro provozovatele plynárenské přepravní soustavy, aby mohl realizovat plány rozvoje a zajistit fyzickou bezpečnost, zajistit transparentnost a nediskriminaci, zajištění přístupu třetích stran k úložištím, zajištění toho, aby dlužníci v procesu modernizace dodržovali mezinárodní pravidla pro zadávání veřejných zakázek a další výkonnostní normy a vypracování programu reformy plynárenského odvětví s ohledem na stávající a očekávané závazky (Evropská komise 2009). Dne 1. února 2011, po téměř dvou letech přípravných prací, se Ukrajina stala plnoprávnou smluvní stranou Smlouvy o Energetickém společenství. Přijetí závazné mezinárodní smlouvy poskytlo Ukrajině příležitost vytvořit konkurenceschopnější prostředí, vyšší úroveň technických norem a předpisů a lepší investiční prostředí na domácím trhu. Tento krok byl počátkem hlubší integrace ukrajinského energetického sektoru s trhem EU a posílení vlastní energetické bezpečnosti země. Motivací bylo samozřejmě získání mezinárodních půjček a technické pomoci, ochrana politických zájmů (zejména proti ruským projektům obcházejícím ukrajinské území) a diverzifikace dodávek energie. Protokol o přistoupení k Energetickému společenství, který Ukrajina podepsala, obsahuje jasný seznam normativních aktů, které je třeba převést do ukrajinské legislativy, a příslušné termíny. Následně, poté co se Ukrajina stala členským státem,

přidala do svého "portfolia" další části Společné charty.

3 Evropeizace energetického sektoru na Ukrajině od roku 2014 dle principu kondicionality

3.1 Asociační dohoda

Oficiálním názvem Asociační dohoda (AD) mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na straně jedné a Ukrajinou na straně druhé (Ukraine government 2015a). Tato dohoda nahradila předchozí Dohodu o partnerství a spolupráci. Představuje zcela novou kapitolu mezi vztahy EU a Ukrajiny v tom smyslu, že se zaměřuje jak na politickou, tak hospodářskou integraci. Zahrnuje také ustanovení o prohloubení a komplexní zóně volného obchodu (DCFTA), které Ukrajině udává rámec pro modernizaci a hospodářský rozvoj. Evropská unie zde nabízí postupné zrušení cel a požaduje sladění právních norem a předpisů ukrajinské ekonomiky s *acquis* (Evropská unie, 2014). Ratifikace však s sebou přinesla několik problémů. V roce 2013 totiž tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč nečekaně odmítl smlouvu podepsat a v zemi vypukly protesty, známé jako Euromajdan, protože s tímto krokem vlády většina Ukrajinců nesouhlasila (Tichý et al., 2020). Ve stejnou chvíli si navíc Ruská federace začala nárokovat území na východě Ukrajiny a v březnu 2014 anektovala poloostrov Krym. Svržený Janukovyč mezitím uprchl do ruského exilu a byl obviněn z vlastizrady a napomáhání vedení války. Ihned po invazi Rusko násobně zvýšilo Ukrajině ceny plynu. Evropská unie v reakci na anexi uvalila na RF sankce zaměřené na bankovní, finanční a energetické sektory. AD byla nakonec podepsána novým prezidentem Petrem Porošenkem 27. června 2014 (Mitschka, 2022). Ve stejném roce Ukrajina zahájila reformní proces pro obnovu ekonomiky (Evropská unie, 2015). Podpisem se Ukrajina zavázala ke strukturálním reformám v oblasti demokracie, lidských práv, obchodu a udržitelného rozvoje.

V Hlavě IV smlouvy o AD se EU a Ukrajiny zavázaly na vytvoření prohloubené a komplexní zóny volného obchodu (DCFTA). Ta zahrnuje postupné odstranění celních poplatků a kvót. Dále pak v Hlavě III smlouvy EK doporučila zrušit krátkodobá víza pro ukrajinské občany, což pro Ukrajinu představuje velkou příležitost v přístupu na evropské trhy. Podmínkou je však prvotně sladit své standardy a legislativu s těmi unijními. Energetická otázka je v AD podrobněji upravena v Hlavě V, kde v se EU a Ukrajina dohodly „*na pokračování a zintenzivnění jejich současné spolupráce v energetických otázkách s cílem posílit energetickou bezpečnost, konkurenceschopnost a udržitelnost, což je klíčové pro podporu hospodářského růstu, a na pokroku směrem k integraci trhu, mimo jiné za pomoci postupného*

sblížení v odvětví energetiky a účasti na regionální energetické spolupráci. Spolupráce v oblasti regulace dbá na potřebu zajistit plnění příslušných povinností veřejné služby, včetně opatření na informovanost zákazníků a jejich ochranu před nekalými prodejními praktikami, a přístup k cenově dostupné energii, a to i pro nejohroženější občany" (Asociační dohoda, 2014).

Hlava VI smlouvy: „Ukrajina obdrží finanční pomoc od EU z jejích příslušných mechanismů a nástrojů financování. Tato finanční pomoc přispěje k dosažení cílů této dohody“ (Asociační dohoda, 2014). Na období let 2014-2020 poskytuje evropský nástroj sousedství (ENI) každý rok až 200 mil. EUR pro podporu ekonomiky a správy na Ukrajině (Tichý et al., 2020).

Hlava VII se zabývá institucionální strukturou vztahů mezi EU a Ukrajinou a je stanoveno následovně: Summit EU-Ukrajina umožní politický dialog na nejvyšší úrovni mezi prezidenty. Rada přidružení je jednání na úrovni ministrů a má pravomoc přijímat závazná rozhodnutí. Výbor pro přidružení pomáhá Radě při plnění povinností. Parlamentní výbor pro přidružení představuje fórum pro poslance EP a ukrajinského parlamentu, kde je prostor k diskusi a výměně názorů. Platforma občanské společnosti podporuje pravidelné schůzky občanů a dává doporučení Radě (Evropská unie, 2017).

V roce 2019 ukrajinská vláda přijímá Přílohu XXVII AD týkající se energetiky. V oblasti elektřiny zavádí evropské směrnice a nařízení týkající se podmínek přístupu k přeshraniční síti, pravidel pro integritu, transparentnosti a spolehlivosti dodávek na trhu (Tichý et al., 2020). V oblasti plynu implementuje pravidla pro vnitřní trh a požadavky na přepravní tarify. Dále přijímá závazky ohledně energetické náročnosti budov a označování spotřebičů pro snižování energetické spotřeby. V odvětví jaderné energetiky Ukrajina zavádí požadavky EU na ochranu radiací a evropské normy a zavazuje se dodržovat evropské normy pro dozor a ochranu jaderného odpadu (Ukraine government, 2019).

V rámci čtyřletého programu technické pomoci EU4Energy (2016-2020), který je určen pro země Východního partnerství, byl vytvořen Energy Efficiency Fund financovaný zejména Německem. Jeho cílem je navýšení energetické efektivity a podpora Ukrajiny při plnění přijatých závazků. Fond má přispívat formou grantů ke snižování emisí CO₂ v rámci plnění závazků Pařížské dohody, implementace *acquis* a zajištění plnění mezinárodních závazků v energetické účinnosti (Energy Efficiency Fund, 2019).

Zásada podmíněnosti Franka Schimmelfenniga je zřejmá ve vztahu EU s Ukrajinou, zejména v souvislosti s dohodou o přidružení a prohloubenou a komplexní zónou volného obchodu. EU využila podmíněnosti k tomu, aby povzbudila Ukrajinu, aby uvedla svůj

energetický sektor do souladu s předpisy a normami EU, a aby podpořila hospodářský rozvoj a modernizaci.

AD a DCFTA poskytují Ukrajině rámec pro postupné zrušení cel a harmonizaci jejich právních norem a nařízení s *acquis*, souborem zákonů a nařízení EU. To zahrnuje ustanovení o energetické bezpečnosti, konkurenceschopnosti a udržitelnosti s cílem integrovat ukrajinský energetický sektor s vnitřním trhem EU a účastnit se regionální energetické spolupráce.

EU rovněž poskytla Ukrajině finanční pomoc prostřednictvím různých mechanismů a nástrojů financování, včetně evropského nástroje sousedství (EnS), který každoročně poskytuje až 200 milionů EUR na podporu hospodářství a správy věcí veřejných na Ukrajině. Tato finanční pomoc je podmíněna závazkem Ukrajiny ke strukturálním reformám v oblasti demokracie, lidských práv, obchodu a udržitelného rozvoje.

Ratifikace AD však s sebou přinesla několik problémů, včetně odmítnutí tehdejšího ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče podepsat dohodu v roce 2013, což vedlo k protestům a nakonec k sesazení Janukovyče. Rusko si také začalo nárokovat území na východní Ukrajině a v březnu 2014 anektovalo Krymský poloostrov, což vedlo k tomu, že EU uvalila na Rusko sankce zaměřené na bankovní, finanční a energetický sektor.

Navzdory těmto výzvám Ukrajina dosáhla významného pokroku ve sladování svého energetického sektoru s předpisy a normami EU. V roce 2019 ukrajinská vláda přijala přílohu XXVII AD týkající se energetiky, která zavedla evropské směrnice a nařízení týkající se podmínek přístupu do přeshraniční sítě, pravidel pro integritu, transparentnost a spolehlivost dodávek na trhu a požadavky na přepravní tarify. Ukrajina rovněž zavedla pravidla pro vnitřní trh a požadavky na přepravní tarify v plynárenství a přijala závazky týkající se energetické náročnosti budov a označování spotřebičů pro snížení spotřeby energie. Právě přístup na trh EU a technická, finanční pomoc a investice byly hlavním zdrojem pobídek ze strany EU, aby Ukrajina provedlo požadované reformy.

Dle výše popsaného je očividné, že princip kondicionality je zde uplatněn. AD poskytuje Ukrajině legislativní šablonu, podle které má upravit a přizpůsobit své standardy, dle kategorizace Heather Grabbe se jedná o nástroj *modely*. Je zde patrná také *finanční a technická pomoc*. Ukrajina má možnost obdržení grantů. Výše grantu je stanovena podle typu programu a pokroku v provádění reform. EU Ukrajině nabízí také případnou technickou pomoc. *Benchmarking a monitoring* jako další definovaný nástroj jsou rovněž přítomny. Ukrajina se zavázala k přijetí evropských norem a transparentnosti pro hodnocení pokroku v každé oblasti. Monitoring zajišťuje Rada přidružení, která radí, dohlíží na implementaci a podává doporučení, s čímž se pojí i poslední použitý nástroj *poradenství a twinning*. Jednotlivé požadavky

vyplývající z AD jsou v souladu s požadavky Evropského energetického společenství. AD je však komplexnější, konkrétnější a udává jasně definované cíle a jejich časový rámec.

3.2 Memorandum o porozumění 2016 a třetí energetický balíček

*Memorandum o porozumění s cílem dalšího posílení strategického energetického partnerství mezi EU a Ukrajinou z listopadu 2016 nahrazuje memorandum z roku 2005. Posiluje spolupráci v mnoha energetických oblastech, například energetické bezpečnosti, integraci trhu, dekarbonizaci sektoru a výzkumu. Smlouva zasahuje také do oblastí ochrany práv spotřebitelů elektřiny, boje proti korupci a nekalým obchodním praktikám (Tichý et al., 2020). Hlavními body jsou: posílení spolupráce v podpoře diverzity ukrajinské nabídky a svobodné volby dodavatele elektřiny a zemního plynu pro spotřebitele; zavádění standardů měření na bázi optimalizace nákladů; zavádění standardů informovanosti spotřebitele a reklamačního řízení na trhu s elektřinou a zemním plynem; garanci vysoké kvality a bezpečnosti dodávek a ochrany spotřebitele. V oblasti dekarbonizace se EU zavázala asistovat Ukrajině při přechodu na čistou energii a nízkoemisní paliva, zavádění technologií na odchyťování CO₂, a implementaci monitorovacích a vyhodnocovacích metodik (Evropská komise 2016c). Na listopadovém summitu bylo potvrzeno poskytnutí 104 milionů EUR na podporu reformy veřejné správy a dohoda o financování zvaná *Iniciativa EU v oblasti boje proti korupci na Ukrajině* ve výši 15 milionů EUR. Obě strany se tak dohodly na další prohloubení spolupráce a Ukrajina se zavázala k větší harmonizaci své legislativy s tou evropskou. V memorandu je zdůrazněn role Ukrajiny jakožto tranzitní země pro dodávky zemního plynu na evropský trh a pro energetickou bezpečnost EU. Ukrajina dále slíbila implementaci třetího energetického balíčku.*

Ukrajinskou vládou byla následně přijata vyhláška, jejíž prioritou bylo přijetí zákona o trhu se zemním plynem, zejména zvýšení jeho ceny. Tarifní politika musela být uvedena do souladu s evropskými standardy a tak se cena pro domácnosti měla rovnat cenám pro elektrárny a státní zakázky. Technické, právní a ekonomické podmínky pro přepravu zemního plynu měly být nediskriminační pro všechny účastníky trhu (Tichý et al., 2020). Celý proces zahrnoval konzultace na mezinárodní úrovni o metodice stanovování cen s cílem postupného srovnání dosud silně regulovaných cen s tržními cenami. Dále byl vyjednáán návrh zákona o posílení nezávislosti Národní komise pro státní energetiku (Ukraine government, 2018). Kabinet ministrů návrhy schválil. Zákon měl sloužit k vytvoření efektivního konkurenceschopného prostředí trhu s plynem v souladu s požadavky třetího energetického balíčku. Přijetí tohoto

zákonu byla důležitou podmínkou pro udělení finančních prostředků od Mezinárodního měnového fondu (MMF). Energetický balíček stanovuje jednotlivé podmínky pro přístup k zemnímu plynu a přenosným sítím, terminály LNG, skladovací nařízení a postup certifikace provozovatelů přenosných soustav. Součástí dohody byla také restrukturalizace Naftogazu. Naftogaz od roku 2014 pracoval na přeměně v obchodní společnost, která by byla schopna splňovat kritéria transparentního hospodaření na základě evropských standardů. Po zasedání Politického a bezpečnostního výboru EU prohlásil ředitel odboru EU Ministerstva zahraničních věcí Vasyl Filipčuk, že Ukrajina je připravena přijmout třetí energetický balíček, ale pouze v případě vyjednání přechodných období a finanční asistence (Tichý et al., 2020). Na začátku roku 2020 stále zbývalo implementovat opatření vztahující se k maloobchodnímu trhu, který stále nebyl dostatečně liberalizován, neboť domácnosti neměly svobodu volby ve výběru dodavatele zemního plynu. Ukrajina v této oblasti neplnila dohodnutou směrnicí, což vedlo k zahájení řízení pro porušení evropského práva. Následně však byly přijaty konkrétní kroky, které vedly k nápravě problému a postupné liberalizaci maloobchodního trhu (Tichý et al., 2020).

Dle Sekretariátu Energetického společenství plnila Ukrajina k roku 2019 49 % ze všech požadavků na implementaci energetické části *acquis*. V mnoha oblastech implementace stále probíhá. Největší pokrok udělala Ukrajina v sektorech zemního plynu a elektřiny, naopak v sektoru ropy je potřeba ještě značného pokroku (Energy Community 2020).

Cílem třetího energetického balíčku je zlepšit fungování vnitřního trhu s energií a vyřešit strukturální problémy.

Pomoc EU Ukrajině je podmíněna prokázaným pokrokem při provádění reforem a dodržování pravidel a norem EU. Granty v rámci zastřešujícího programu nejsou zaručeny, ale jsou založeny na zásadě „více za více“, což znamená, že pokud je dosaženo většího pokroku, poskytuje se více pomoci. Podpora EU je určena ke zlepšení správy v odvětví zemního plynu a zabezpečení dodávek plynu EU přes Ukrajinu a je náležitě sledována, aby byly zajištěny hmatatelné a udržitelné výsledky.

Nejednotný závazek a přístup k reformě až donedávna bránily dialogu mezi EU a Ukrajinou, ale memorandum o porozumění je považováno za velký úspěch a úsilí Ukrajiny splnit své závazky vyplývající ze Smlouvy je uznáváno jako klíčová priorita energetické spolupráce mezi EU a Ukrajinou.

Dle nástrojů H. Grabbe je v tomto období opět znát uplatňování kondicionality. Evropská unie využívala nástroje *modelů*, když Ukrajině jak v rámci memoranda, tak

energetického balíčku poskytovala legislativní šablony, například při pomáhání v přechodu na čistou energii. *Finanční pomoc* byla rovněž přítomna. Jednotlivé granty byly Ukrajině prisouzeny na Summitu EU-Ukrajina v listopadu 2016. Průběh implementace a přípravy návrhů reforem byl *monitorován* Evropskou komisí, díky čemuž mohla EU Ukrajině i nadále radit a asistovat v konkrétních krocích implementace.

3.3 Energy strategy of Ukraine until 2035 and 2050

Od získání nezávislosti schválila ukrajinská vláda dvě energetické strategie: do roku 2030 a 2035. První strategie byla zrušena, protože nesplňovala moderní požadavky a neměla potřebnou finanční podporu. Při tvorbě Energetické strategie 2035, schválené v roce 2017, byly zvoleny hlavní směry, které mají zajistit bezpečnost, energetickou účinnost a konkurenceschopnost ukrajinské energetiky (Redko, Borychenko, et. al., 2023). Hlavními cíli bylo vybudování uvědomělé a energeticky efektivní společnosti, dosažení nezávislosti energetického sektoru, integrace plynových a elektrických sítí do evropského energetického prostoru, zajištění stabilního rozvoje energetického trhu, zavedení investic, moderního systému řízení a energetické bezpečnosti. Dalšími cíli této strategie bylo zvýšit objem alternativních zdrojů, postupně upustit od výroby elektřiny z uhelných paliv při zachování výroby elektřiny z jaderných elektráren. Mělo dojít ke snížení tranzitu ruského plynu a existoval scénář dosažení úplné nezávislosti na dovozu energie z Ruské federace. Prioritou byla integrace Ukrajiny do Evropské sítě provozovatelů přenosových soustav elektřiny (ENTSO-E). V únoru 2020 byla navržena revize Energetické strategie 2035. Nová strategie nízkouhlíkového rozvoje Ukrajiny do roku 2050, schválená v roce 2021, zohledňuje zásady zelené dohody EU, a to potřebu rozvoje výroby čisté energie a zavádění vodíkového paliva, modernizace technologií a větší úspora energie. Předpokládá se rozšíření výroby elektřiny z alternativních zdrojů a zajištění obnovitelné energie pro podniky, zavedení bioplynu, zefektivnění a modernizace tepelných elektráren a tepláren, rozvoj jaderné energetiky a technologií pro skladování energie. Také předpokládá zlepšení energetické účinnosti budov prostřednictvím tepelné modernizace bytového fondu, monitorování energetické náročnosti budov a energetických auditů. Plánuje se zavedení národního systému technické regulace "zelené" výstavby, tj. regulace projektování a výstavby podle ekologických norem. Změny se dotknou i zemědělsko-průmyslového komplexu. Například zemědělská technika poháněná naftou bude převedena na biopaliva. Dopravní odvětví znamená významnou reorganizaci. Vozidla musí být upravena na pohonné hmoty s příměsí biopaliv. Podíl zastaralých automobilů je třeba snižovat vytvářením výhod k

jejich likvidaci (poskytování odměn, zavedení autovoucherů apod.). Zlepšit železniční infrastrukturu a infrastrukturu vnitrozemské vodní dopravy s cílem zvýšit využívání nákladní dopravy. Podniky budou povinny zveřejňovat informace o úrovni emisí a absorpci skleníkových plynů. Budou vytvořeny speciální vzdělávací programy pro zlepšení kvalifikace odborníků. Pro snížení pohybu pracovníků vozidly budou vytvořeny podmínky pro organizaci práce na dálku v těch organizacích, kde je to možné. Ukrajinská vláda hodlá zvýšit financování opatření v oblasti energetické účinnosti a přilákat investice do této oblasti (Strategie nízkouhlíkového rozvoje Ukrajiny do roku 2050, 2018). V současné době je palivový a energetický komplex Ukrajiny v kritickém stavu. Je to způsobeno řadou faktorů, z nichž hlavním je spolupráce s energetickým systémem agresorského státu – Ruské federace.

V důsledku zhoršení infrastruktury ukrajinského energetického sektoru dochází k vysokým ztrátám energie při její výrobě, přepravě a spotřebě. Spotřebitelé nejsou zásobováni cenově dostupnou a spolehlivou elektřinou. Většina parku tepelných elektráren a elektráren vyčerpala své provozní zdroje. Palivový a energetický komplex Ukrajiny je závislý na dovozu energií, především ruských surovin. Od roku 2020 činil celkový podíl dováženého zemního plynu 30 % a podíl ropných produktů přesahoval 85 %. Závislost na zdrojích, pokračující ruská agrese, nedostatek inovativních technologií a energetických rezerv, nízká účinnost a opotřebovanost technického vybavení, nedostatek kvalifikovaných odborníků, dluhy na energetických trzích, nepružná regulace výroby energie z obnovitelných zdrojů, znečištění životního prostředí z těžby a hrozby kybernetických útoků na řídicí systémy jsou hlavní problémy, které velmi ovlivňují energetický sektor Ukrajiny. V rámci zelené dohody EU vytvořil ukrajinský provozovatel plynovodu vlastní strategii zaměřenou na dekarbonizaci plynárenství a následně se připojila k Evropské alianci pro čistý vodík. Ukrajina se tak podílí na realizaci Vodíkové strategie pro klimaticky neutrální Evropu.

Strategie zdůrazňuje význam provádění systémových reforem v energetice, včetně přijetí norem a standardů, a ratifikace mezinárodních dohod, jako je Pařížská dohoda

OECD provedla monitorování energetické strategie Ukrajiny do roku 2035, přičemž vyhodnotila pokrok směrem k cílům strategie pomocí 119 sledovacích ukazatelů a 344 dílčích ukazatelů (OECD, 2020). Posouzení zjistilo, že pokrok byl v některých oblastech pomalý, zejména v provádění politiky nulových nouzových zásob ropy a přijímání nouzového plánu řízení kapalných paliv. EU uvalila na Rusko sankce, včetně šestého balíčku sankcí, které měly minimální okamžitý dopad na stabilizaci energetických výnosů. Probíhající rusko-ukrajinská válka také ovlivnila trhy s energií na celém světě, přičemž EU prosazuje mimořádná politická opatření k řešení vysokých cen energií. Konflikt poukázal na zranitelnost energetické politiky

EU vůči geopolitickým faktorům, zejména ve vztahu k dovozu plynu z Ruska.

Zdá se, že Ukrajina v rámci této strategie uplatňuje princip „sebekondicionality“, jak ji popsal Frank Schimmelfennig v rámci Evropské politiky sousedství. Neboť Ukrajina se v tomto případě chová, jako by podléhala přístupovým podmínkám a přijímá pravidla EU a stanovuje si ambiciózní cíle, aby signalizovala svou připravenost vstoupit. Přesto jsou však přítomny některé nástroje H. Grabbe. EU zde opět zastávala roli poskytování legislativních šablon, konkrétně v rámci Green Dealu. EU rovněž vyčlenila finanční prostředky na pomoc Ukrajině v jejím úsilí o modernizaci hospodářství, snížení emisí skleníkových plynů a přechod na udržitelnější a ekologičtější energetiku. Finanční podpora EU zahrnuje příspěvky z různých zdrojů, jako je Hospodářský a investiční plán pro Východní partnerství (EIP), Evropský fond udržitelného rozvoje a program Horizont Evropa. V kontextu této strategie se dá hovořit také o nástroji *gate-keepingu*, neboť v roce 2022 Ukrajina oficiálně obdržela status kandidátské země.

3.4 Ukraine 2023 report

Ukrajina má dobrou úroveň připravenosti v oblasti energetiky. Ukrajina během vykazovaného období dosáhla určitého pokroku, a to navzdory skutečnosti, že energetický sektor fungoval v nouzových podmínkách kvůli ruským útokům na ukrajinskou energetickou infrastrukturu. Pokračovalo sbližování legislativy, včetně integrity a transparentnosti velkoobchodního trhu s energií, obnovitelných zdrojů energie, provozovatele přepravní soustavy plynu a certifikace skladování plynu. Opatření přijatá v rámci stanného práva však vedla ke snížení transparentnosti a nezávislosti zúčastněných stran v energetice.

Ukrajina by v nadcházejícím období měla zejména: urychlit přechod na zelenou energii, přijmout národní energetický a klimatický plán (NECP) v souladu s energetickými a klimatickými cíli Energetického společenství do roku 2030; přijmout a implementovat balíček pro integraci elektřiny; pokračovat ve zlepšování energetické účinnosti, a to i v rezidenčním sektoru, prostřednictvím regulačních opatření a prostřednictvím Fondu energetické účinnosti; provádět politická opatření na podporu investic ve výrobě obnovitelné energie; zahájit reformu sektoru dálkového vytápění a zavést povinná kritéria energetické účinnosti pro veřejné zakázky. V dubnu 2023 Ukrajina přijala novou energetickou strategii do roku 2050. Dokument nebyl zpřístupněn, protože zůstává utajen ukrajinskou vládou. Plán obnovy Ukrajiny z července 2022 stanoví záměry vlády zvýšit podíl obnovitelné energie jak v plynu, tak v elektřině ve výrobním mixu a rozvíjet průmysl zeleného vodíku. Před rozsáhlou ruskou invazí Ukrajina vypracovala návrh NECP. Nový dokument bude muset být vypracován s ohledem na dopad války na

energetickou infrastrukturu Ukrajiny a celkové důsledky pro její energetický systém, který se musí stát odolnějším, decentralizovaným, efektivním a založeným na obnovitelných zdrojích. NECP by měl stanovit konkrétní politiku a opatření a stát se vůdčím dokumentem pro poválečnou obnovu v souladu s cíli Energetického společenství 2030, s náležitým přihlédnutím k doporučením sekretariátu Energetického společenství. Na vnitřním trhu s energií jsou primární právní předpisy Ukrajiny v souladu s třetím energetickým balíčkem EU. Ukrajina se ještě musí sladit s novým balíčkem pro integraci elektřiny přijatým v Energetickém společenství v prosinci 2022 a provést jej. Nezávislost Národní regulační komise pro energetiku a veřejné služby, ukrajinského národního energetického regulátora, a důvěra v tuto instituci musí být v souladu se závazky Ukrajiny v rámci Energetického společenství ještě plně stanoveny. To je zásadní pro soukromé investice a rekonstrukci v energetickém sektoru. Ukrajina dosud neprovádí směrnici o zásobách ropy. Lhůta pro sladění podle Smlouvy o Energetickém společenství uplynula 1. ledna 2023. V prosinci 2022 přijala Ukrajina zákon o certifikaci skladování plynu a v dubnu 2023 byl provozovatel úložiště plynu Ukrtransgaz certifikován v souladu s požadavky. Poté, co byly ukrajinské a moldavské elektrické sítě v březnu 2022 jako nouzové opatření synchronizovány s kontinentální evropskou sítí, začala Ukrajina vyvážet elektřinu na trh EU. Vývoz se zastavil po masivních ruských leteckých útocích na elektrickou infrastrukturu od října 2022. Aby se omezil rozsah plánovaných výpadků způsobených vojenskými útoky, Ukrajina dovážela elektřinu z EU během zimních měsíců a omezený vývoz obnovila v dubnu 2023. Objem elektřiny na trh výrazně klesl, protože mnoho průmyslových spotřebitelů muselo zastavit výrobu kvůli válce.

V květnu 2023 přijal parlament právní předpisy o integritě a transparentnosti velkoobchodního trhu s energií (nařízení REMIT), v souladu se závazky Ukrajiny v rámci Energetického společenství. Zákon REMIT také přinesl změny týkající se přeshraničního přidělování kapacit. Pokud jde o obnovitelné zdroje energie, velká část instalované kapacity Ukrajiny – která v roce 2021 dosáhla 9,6 GW, utrpěla škody nebo se nachází v oblastech s ozbrojeným konfliktem. Zavedení funkčního tržně založeného režimu podpory pro obnovitelné zdroje energie (OZE) v souladu se směrnicí 2018/2001 zůstává pro Ukrajinu klíčovou prioritou, a to i pro přilákání tolik potřebných soukromých investic. Současným cílem Ukrajiny pro rok 2030 je 27% podíl OZE na hrubé konečné spotřebě energie. Ukrajina by si ve svém NECP měla stanovit nové ambiciózní roční cíle pro OZE do roku 2030. Pokud jde o energetickou účinnost, ukrajinský zákon o energetické účinnosti je do značné míry v souladu se směrnicí EU o energetické účinnosti. Pravidla pro místní energetické plánování a zavádění systémů energetického managementu státními a obecními úřady zohledňují osvědčené postupy z EU.

Energetické audity jsou pro velké společnosti povinné. Zatím však nejsou doplněny sankcemi za porušení, která mohou bránit jejich vymáhání, ani pobídkami. Pokud jde o energetickou účinnost, ukrajinský zákon o energetické účinnosti je do značné míry v souladu se směrnicí EU o energetické účinnosti. Pravidla pro místní energetické plánování a zavádění systémů energetického managementu státními a obecními úřady zohledňují osvědčené postupy z EU. Energetické audity jsou pro velké společnosti povinné. Zatím však nejsou doplněny sankcemi za porušení, která mohou bránit jejich vymáhání, ani pobídkami.

V oblasti jaderné energetiky, jaderné bezpečnosti a radiační ochrany je Ukrajina smluvní stranou všech mezinárodních úmluv uzavřených pod záštitou Mezinárodní agentury pro atomovou energii. V únoru 2023 parlament přijal zákon o reorganizaci svého státního podniku pro jadernou energetiku. Zajišťuje přeměnu Energoatomu na akciovou společnost veřejného sektoru a zahrnuje jmenování nezávislé dozorčí rady mezi prosincem 2023 a březnem 2024 v souladu se směrnicí Rady 204/87/Euratom. Ukrajinský proces přibližování se *acquis* se zdržuje kvůli pokračující ruské agresi a je roztržštěný.

Zpráva zdůrazňuje, že je třeba, aby Ukrajina zvýšila svou kapacitu výroby elektřiny, snížila svou zranitelnost vůči útokům a zvýšila flexibilitu svého energetického systému. To je v souladu se zásadou podmíněnosti, protože vyžaduje, aby Ukrajina provedla konkrétní reformy a opatření v odvětví energetiky, aby získala podporu a pomoc od EU. Zpráva dále zdůrazňuje význam dekarbonizace a rozvoje čisté, nízkouhlíkové energie v ukrajinském energetickém sektoru. To je také v souladu se zásadou podmíněnosti, protože vyžaduje, aby Ukrajina přijala a zavedla politiky a opatření zaměřené na snižování emisí skleníkových plynů a podporu obnovitelných zdrojů energie.

Dalším příkladem aplikace principu podmíněnosti je zřízení Fondu na podporu energetiky Ukrajiny, který umožňuje vládám, mezinárodním finančním institucím a mezinárodním organizacím poskytovat finanční podporu ukrajinským energetickým společnostem. Příspěvky do fondu slouží k financování nejnaléhavějších potřeb ukrajinských energetických společností, ale pouze pokud jsou použity pro konkrétní účely a společnosti, jak je uvedeno v grantové a svěřenecké dohodě mezi dárcem, sekretariátem Energetického společenství a ministerstvem Energie Ukrajiny. V roce 2023 uzavřel smlouvy o dodávkách základního vybavení, materiálů a služeb v hodnotě více než 129 milionů eur. Od svého založení obdržel fond granty ve výši 405 milionů eur od různých veřejných a soukromých dárců (Ekonomický deník, 2024).

3.5 Zhodnocení rozsahu a směru evropeizace

Ačkoli byla Ukrajina v minulosti silně vázána na Rusko, její trhy se zemním plynem a elektřinou jsou nyní integrovány do evropských trhů. Již po invazi byla ukrajinská energetická soustava, dříve napojená na ruskou soustavu, synchronizována s evropskou. Ukrajina splnila všechny technické požadavky a nyní je nezbytnou součástí evropské energetické soustavy.

Ukrajina již deset let přijímá a uplatňuje evropské energetické předpisy a legislativu. V nedávné zprávě Evropská komise zhodnotila pokrok Ukrajiny při provádění energetických reforem jako "dobrou úroveň přípravy". Za období od začátku ruské invaze v plném rozsahu byla Ukrajina hodnocena jako země, která dosáhla "určitého pokroku". Sekretariát Energetického společenství zaznamenal působivé výsledky Ukrajiny v oblasti reforem trhu s elektřinou a plynem v roce 2023.

Při veškerém pokroku za posledních deset let má Ukrajina ještě některé závazky, které musí splnit. Stále musí provést energetické reformy, aby splňovala evropská pravidla a předpisy. Na prvním místě seznamu je dosažení plně transparentních trhů s energií, upuštění od dotací pro domácnosti a odstranění role státu v energetickém sektoru.

Prvky uplatňování principu kondicionality jsou zjevné v každé ze zkoumaných smluv mezi Ukrajinou a EU. Vzhledem ke stále větší komplexnosti smluv se dá říci, že se princip kondicionality postupně zvyšuje, dokazuje to i dosažení kandidátského statusu a zahájení přístupových rozhovorů. EU nabízela stále zajímavější pobídky za provedení vnitrostátních reforem, ať už ve formě investic, volného trhu, bezvízového styku nebo šance na přijetí Ukrajiny do struktur unie. Ukrajina a EU vedou pravidelné rozhovory, pokrok Ukrajiny je monitorován v pravidelných zprávách o pokroku implementace energetické části *acquis* a zároveň je poskytována významná finanční pomoc. Role energetického sektoru je čím dál významnější a uzavření Asociační dohody mělo významný podíl na prohloubení vzájemné spolupráce nejen v oblasti energetiky, ale i politických dialogů.

Úroveň evropeizace Ukrajiny v kontextu energetické politiky se od ruské invaze na Ukrajinu zvyšuje. Evropská unie posílí energetické suverenity nejen pro sebe, ale také pro své východní sousedy, jako je Ukrajina. EU aktivně spolupracuje s Ukrajinou na posílení jejího energetického sektoru se zaměřením na oblasti, jako je energetická účinnost, obnovitelné zdroje energie a rozvoj infrastruktury. Ukrajina uvedla svůj legislativní rámec do souladu s normami EU, včetně prováděcích zákonů o elektřině, plynu, obnovitelné energii, energetické účinnosti a dalších v rámci dohody o přidružení s EU. Kromě toho se Ukrajina zapojila do iniciativ vedených průmyslem ke zlepšení energetické účinnosti a podpoře obnovitelných zdrojů

energie. Cílem podpory a spolupráce EU s Ukrajinou je snížit závislost na ruských dodávkách energie, posílit energetickou bezpečnost a usnadnit zemi přechod k čistším a udržitelnějším energetickým praktikám.

Finanční pomoc byla zřetelná a pravidelná od roku 2014. Probíhala formou grantu nebo dohod, formou více za více. Byl také zřízen Fond na podporu energetiky Ukrajiny, z kterého Ukrajina dosud obdržela přes 405 milionů eur. Pomoc je určena především na modernizaci a pro to, aby Ukrajina byla schopna splňovat podmínky norem, především těch v oblasti zelené politiky. Tato forma pobídky, tedy finanční pomoci, byla nejčastěji využívána.

Zároveň EU také pravidelně poskytovala *legislativní a institucionální šablony* v dohodách. Asociační dohoda zavazuje Ukrajinu k ekonomickým, soudním a finančním reformám s cílem sblížit její politiky a legislativu s politikami a legislativou Evropské unie. Dohoda rovněž zavádí mezi stranami hlubokou a komplexní zónu volného obchodu, která vyžaduje, aby Ukrajina postupně vyhověla technickým a spotřebitelským normám EU. EU rovněž poskytla Ukrajině podporu při posilování její kapacity řízení ochrany životního prostředí, spolu s širším reformním programem Ukrajiny. Světová banka podpořila Ukrajinu při vypracovávání plánu nezbytných legislativních a regulačních změn na základě ukrajinských priorit a s přihlédnutím k závazkům Ukrajiny v rámci dohody mezi EU a Ukrajinou.

EU používá *benchmarking* jako nástroj k hodnocení pokroku Ukrajiny směrem k členství v EU, stanovuje standardy, které má Ukrajina splnit, a sleduje její pokrok při plnění těchto standardů. Tyto požadavky a zda je Ukrajina plní či nikoliv nalezneme ve výročních zprávách EK.

EU byla pragmatická ve svém přístupu k členství Ukrajiny a uznala problémy, kterým země čelí v důsledku pokračující ruské agrese. Zdůraznila význam dalšího prohlubování odvětvové spolupráce EU s Ukrajinou a integrace Ukrajiny do vnitřního trhu EU na základě dohody o přidružení a hluboké a komplexní dohody o zóně volného obchodu. EU je však také opatrná ve svém přístupu k členství Ukrajiny, přičemž některé členské státy vystupují jako strážci procesu rozšiřování EU. Strategie evropeizace sousedství EU prostřednictvím evropské politiky sousedství (ENP) byla kritizována za její pomalý pokrok. EU stanovila měřítko, která má Ukrajina splnit, zejména v souvislosti s kodaňskými kritérii, která po Ukrajině vyžadují, aby prosazovala hodnoty lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv. Nakonec Ukrajina, díky svému pokroku v harmonizaci norem s EU, v roce 2022 získala status kandidátské země a v roce 2023 byly zahájeny přístupové rozhovory. V procesu evropeizace to řadíme do mechanismu gate-keepingu.

EU také pomohla Ukrajině při diverzifikaci od ruských fosilních paliv a synchronizaci

její elektrické sítě se sítí EU. Kromě toho byla Ukrajina přizvána, aby se připojila k přední evropské asociaci pro elektrickou infrastrukturu jako řádný člen a získala tak hlas v diskusích, které budou formovat energetickou vizi EU v nadcházejících letech a celkově poskytovala poradenství během celého procesu.

Ukrajina se postupně stala na EU zcela závislou. Jsou znát silné pobídky a vliv EU na Ukrajinu je vysoký. V kontextu geopolitiky se navíc ještě zvyšuje.

Závěr

Hlavním tématem této práce byla analýza evropeizace Ukrajiny dle principu kondicionality od roku 2014 do roku 2024. Cílem výzkumu bylo určit, jakým způsobem a do jaké míry pokročila evropeizace energetického sektoru a jak Ukrajina sladila svou energetickou politiku s předpisy EU a jakým výzvám v tomto procesu čelí.

K definici evropeizace byly využity práce Claudia Radaelliho, Franka Schimmelfenniga a Heather Grabbe. Doplnující informace poskytli také Vít Hloušek, Břetislav Dančák a Petr Fiala. Základem teorií většiny badatelů v oblasti evropeizace je *dlouhodobé působení evropské integrace na národní státy, které přetvářejí fungování orgánů výkonné moci i samotnou společnost*. Claudio Radaelli se ve své práci o evropeizaci zabývá složitým procesem, jak evropská rozhodnutí ovlivňují a formují politiky a politické správní systémy členských států.

V rámci operacionalizace bylo vycházeno z práce Franka Schimmelfenniga, která se věnuje několika typům evropeizace, tato práce se však zaměřila pouze na princip kondicionality. Kondicionalita označuje myšlenku, že Evropská unie využívá pozitivní pobídky, jako je finanční pomoc a příslib členství, k podpoře politických a hospodářských reforem v zemích mimo EU. Tento princip je založen na myšlence, že odměny EU jsou podmíněny tím, že cílové země splní určité politické a hospodářské požadavky, jako je přijetí liberálních politických norem a provedení hospodářských reforem. Očekává se, že podmíněnost ze strany EU bude účinnější, pokud budou odměny větší a důvěryhodnější a pokud cílové země budou čelit značným domácím mocenským nákladům na přijetí požadovaných reforem. Očekává se také, že podmíněnost ze strany EU bude účinnější pro země, které jsou silně závislé na trhu EU a mají silnou touhu se k EU připojit, protože hrozba vyloučení je v těchto případech důvěryhodnější. Heather Grabbe poté poskytla nástroje, které unie využívá v rámci projektování kondicionality. Mezi tyto nástroje patří: modely, peníze, benchmarking, gate-keeping a poradenství.

Výzkumný záměr navazoval na články, které jsou soustředěny okolo problematiky energetického sektoru Ukrajiny a jejího začleňování do evropského trhu. Značná část zdrojů byla v ukrajinském jazyce, většina však v angličtině a jen velmi výjimečně se na téma zaměřil český autor. Výzkumem energetického sektoru EU v kontextu vztahů s Ruskem se zabývala v roce 2010 autorka Petra Kuchyňková. Její disertační práce *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti* přispěla i do diskurzu ohledně energetiky Ukrajiny, ač je její práce zaměřena na Rusko. Zpravodajský deník *Ekonomičeskaja pravda* se zbyval ukrajinskými oligarchy a jejich vlivem na politiku a energetický sektor v zemi. Web *Novoje vremja* se zabýval ekonomikou ukrajinského gigantu Naftogazu. Organizace

OECD monitorovala a zhodnotila Energetickou strategii Ukrajiny a doporučila možné postupy pro lepší implementaci a vytyčila problémy, se kterými se Ukrajina potýká. Michal Potocki se ve svém článku zaměřil na energetiku v okupovaném Donětsku a Luhansku. Webové stránky organizací Energy community, Energy Charter a International Energy Agency poskytly základní informace o ukrajinském energetickém sektoru, včetně jeho vlastností, energetického mixu, vývozu, dovozu a stability. John Peterson a Elizabeth Bomberg ve své knize *Decision making in the European Union* hovoří o rozhodovacích procesech Evropské unie a jaké nástroje u toho využívá. Andrian Prokip a jeho články jsou kontextuálně nejbližší této práci. Ač se vždy zaměřují na kratší časový úsek a nezkoumají okolnosti, ale informují o faktech, byly užitečné k pochopení posledních událostí. Ve svých článcích *The Ukrainian Energy Sector's Thorny Road to European Integration* a *The State of Ukraine's Energy Sector after Ten Years of War* píše o ukrajinském energetickém sektoru a jeho integraci do evropských norem v kontextu ruské agrese. Andrey Ruban ve své knize *Pozice Ukrajiny v Euroasijském transportu ropy a zemního plynu* popisuje důležitou roli Ukrajiny jako tranzitní země v rámci dodávek zemního plynu a ropy. Kateryna Redko a Olena Borychenko ve svém díle *Comparative analysis of innovative development strategies of fuel and energy complex of Ukraine and the EU countries: international experience* popisují a zhodnocují cíle, které si Ukrajina stanovila v rámci své energetické strategie a porovnávají je například s Francií a Polskem. Jochen Mitschka a jeho kniha *Občanská válka na Ukrajině* popisuje, že osud Ukrajiny od roku 2014 byl předem předvídatelný. Z knihy však byly využity pouze kapitoly o historii rusko-ukrajinských vztahů. Největším přínosem této práce měla kniha Lukáše Tichého a kolektivu s názvem *Mezi Moskvou a Bruselem*. Dílo se primárně zaměřuje na analýzu plnění evropských závazků Ukrajiny v oblasti energetiky, přičemž hlavní důraz je položen na energetické závazky vyplývající od roku 2011. Zároveň se monografie věnuje energetickým vztahům mezi Evropskou unií (EU) s Ukrajinou a její energetické interakci s RF. Největší část zdrojů pochází z oficiálních dokumentů a smluv Evropské unie a zpráv Evropské komise.

Vztahy mezi EU a Ukrajinou mají dlouhou historii. K prvním pokusům spolupráci docházelo již v 90. letech, ale opravdový posun přinesla až Lisabonská smlouva, která vytvořila rámec pro společný trh postavený na principu solidarity a spolupráce. Komise poté vyznačila jako jeden z cílů energetické politiky rozvíjení strategického partnerství s Ukrajinou, která v roce 2011 vstoupila do Energetického společenství. Díky finanční pomoci a poskytování legislativních modelů byla Ukrajina schopna modernizovat velkou část infrastruktury. V návaznosti na přijetí Memoranda o porozumění a Asociační dohody došlo k implementaci několika důležitých reforem, prohloubení hospodářských a politických vztahů. Je však důležité

se na vývoj energetického sektoru dívat v kontextu napjatých vztahů s Ruskem, které vrhlo Ukrajinu do energetické nejistoty ekonomických problémů. Po anexi 2014 Ukrajina obdržela dodávky zemního plynu ze zemí EU, které zcela nahradily toky z Ruské federace. Partnerství s EU se stalo pro Ukrajinu zcela klíčové. Situaci dále zkomplikovala ruská agrese z února 2022 a výrazně zpomalila implementaci dalších reforem a naplňování ambiciózních cílů Ukrajiny stanovených v Energetické strategii do roku 2035 a 2050.

Zjištění tohoto výzkumu naznačují, že Ukrajina v období 2014-2023 dosáhla významného pokroku v europeizaci svého energetického odvětví. Země přijímá stále více závazků, přičemž prvními kroky v tomto směru byly Asociační dohoda a Memorandum o porozumění 2016, které navazuje na to z roku 2005. Přijetí třetího energetického balíčku EU a provádění dohody o přidružení dále podpořilo europeizaci ukrajinského energetického odvětví.

Z výzkumu však také vyplývá, že Ukrajina čelí značným výzvám při sladování svého energetického sektoru s předpisy EU. Energetický sektor země je stále silně závislý na fosilních palivech a přechod na obnovitelné zdroje energie je pomalý. Navíc probíhající konflikt na východě Ukrajiny má značný dopad na energetickou infrastrukturu země, což vede k nedostatku energie a zvýšené závislosti na jejím dovozu.

Navzdory těmto problémům dosáhla Ukrajina v oblasti energetiky významných úspěchů. Země dosáhla významného pokroku ve zlepšování energetické účinnosti, snižování emisí skleníkových plynů a zvyšování kapacity obnovitelných zdrojů energie. Přijetí třetího energetického balíčku EU rovněž vedlo k liberalizaci ukrajinského trhu s energií, podpoření hospodářské soutěže a zvýšení transparentnosti tohoto odvětví.

Nejsilnějšími pobídkami ze strany EU byla identifikována finanční pomoc, přístup na trh a přibližování se členství v unii. Ukrajina nakonec dosáhla na získání kandidátského statusu a zahájení přístupových jednání, to naznačuje, jak výrazně postoupila v harmonizaci svých pravidel s pravidly *acquis* a implementací norem, které plynou z dohod s EU.

Evropská unie posiluje energetickou suverenitu nejen pro sebe, ale také pro své východní sousedy. Aktivně spolupracuje s Ukrajinou na posílení energetického sektoru v oblastech jako je energetická účinnost, obnovitelné zdroje energie a infrastruktura. Ukrajina harmonizuje svůj legislativní rámec s normami EU a využívá finanční a technickou podporu a legislativní šablony EU. Unie také sleduje pokrok Ukrajiny směrem k členství pomocí benchmarkingu a vyzývá k prosazování hodnot zahrnutých v kodaňských kritériích. Výsledky analýzy tak ukázaly, že princip kondicionality byl využíván pravidelně a byl úspěšný.

Prameny a literatura

Dančák, B., Fiala, P., Hloušek, V. (2005). *Evropeizace: pojem a jeho konceptualizace*.

Ekonomický deník. (2024). Ukrajinský fond na podporu energetiky uzavřel v roce 2023 smlouvy za 129 milionů eur. *Ekonomický deník*. Dostupné z:

<https://ekonomickydenik.cz/ukrajinsky-fond-na-podporu-energetiky-uzavrel-v-roce-2023-smlouvy-za-129-milionu-eur/>

Ekonomičeskaja pravda. (2019). Oliharchy mjaki masovo zapuskajut' sonjačni i vitrjani stanciji, nažyvajuťsja na „zelenych“ taryfach – ZMI. *Ekonomičeskaja pravda*. Dostupné z: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/04/30/647473/>

Ekonomičeskaja pravda. (2020). Dopomohly Achmetovu: taryfy na elektroenerhiju znovu rostuť. Pid čas pandemiji. *Ekonomičeskaja pravda*. Dostupné z: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/6/659002/>

Energy community. (2020). *2019 Implementation report*. Dostupné z: https://www.energy-community.org/dam/jcr:a915b89b-bf31-4d8b-9e63-4c47dfcd1479/EnC_IR2019.pdf

Energy Charter Secretariat. (2004). *The Energy Charter Treaty and Related Documents. A legal Framework for International Energy Cooperation*. Dostupné z: https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/AR/AR_2004_en.pdf

Evropská komise. (2002). Green paper – Towards a European strategy for the security of energy supply. *Evropská komise*. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0ef8d03f-7c54-41b6-ab89-6b93e61fd37c/language-en>

Evropská komise. (2005). EU-Ukraine Action Plan. *Evropská komise*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_05_57

Evropská komise. (2006a). Green paper – A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy. *Evropská komise*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/green-paper-a-european-strategy-for-sustainable-competitive-and-secure-energy.html>

Evropská komise. (2006b). Vnější politika pro zajištění energetických zájmů Evropy. *Dokument Komise a generálního tajemníka, vysokého představitele určený pro zasedání Evropské rady*. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/doc/external_policy_solana_cz.pdf

Evropská komise. (2007). Energy Policy for Europe. *Evropská komise*. Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/an-energy-policy-for-europe.html>

Evropská komise. (2008). Druhý strategický přezkum energetické politiky. *Evropská komise*.

Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:52008DC0781R(01))

[content/CS/ALL/?uri=CELEX:52008DC0781R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:52008DC0781R(01))

Evropská komise. (2009). *Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System*. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_09_1218

Evropská komise. (2012). *Východní partnerství: Energetická bezpečnost, pracovní program 2012-2013*. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eastern-partnership/>

<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eastern-partnership/>

Evropská komise. (2015). Energy Reform coalition: Ukraine and Energy Community: On the Road of Reforms. *Evropská komise*. Dostupné z:

https://issuu.com/uaenergy/docs/light__dixi_main_report_en_2015__1

Evropská komise. (2016a). *Podpůrný balíček pro Ukrajinu*. Dostupné z:

<http://docplayer.cz/1853499-Podpurny-balicek-pro-ukrajinu.html>

Evropská komise. (2016b). *Memorandum of Understanding on a Strategic Energy partnership*. Dostupné z: [https://energy.ec.europa.eu/system/files/2017-](https://energy.ec.europa.eu/system/files/2017-11/mou_strategic_energy_partnership_en_signed_0.pdf)

[11/mou_strategic_energy_partnership_en_signed_0.pdf](https://energy.ec.europa.eu/system/files/2017-11/mou_strategic_energy_partnership_en_signed_0.pdf)

Evropská komise. (2023). *Ukraine 2023 Report*. Dostupné z: [https://neighbourhood-](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf)

[enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf)

Evropská komise. (n.d.). Zelená dohoda pro Evropu. Snaha stát se prvním klimaticky neutrálním kontinentem. *Evropská komise*. Dostupné z:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs

Evropský parlament. (n. d.). Energy policy: general principles. *Evropský parlament*. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/68/energy-policy-general-principles>

Evropská unie. (2007). *Strategy for the eastern region 2007-2013*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategy-for-the-eastern-region-2007-2013.html>

Evropská unie. (2007). *Dohoda o přidružení s Ukrajinou*. Dostupné z: http://publications.europa.eu/resource/cellar/4589a50c-e6e3-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0002.03/DOC_1

Featherstone, K., & Radaelli, C. M. (Eds.). (2003). *The politics of Europeanization*. OUP Oxford.

Grabbe, H. (2003). Europeanization goes east: power and uncertainty in the EU accession process. *The politics of Europeanization*, 27(303), 29.

International Energy Agency. (2012). Ukraine 2012. *Energy Policies Beyond IEA Countries*. Dostupné z: https://iea.blob.core.windows.net/assets/c7a94c10-d7da-477b-96dd-26594f624195/Ukraine2012_free.pdf

International Energy Agency. (2022). Key energy statistics for Ukraine. Dostupné z: <https://www.iea.org/countries/ukraine>

Kazanskij, D. (2018). Ekolohija či deržavna zrada. *Ukrajinskij tyždeň*. Dostupné z: <https://tyzhden.ua/ekolohiia-chy-derzhavna-zrada/>

Kuchyňková, P. (2010). *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti* (Disertační práce). Masarykova univerzita, Brno.

LADRECH, Robert. 1994. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. *Journal of Common Market Studies* 32 (1): 69–88

Mitschka, J. (2023). *Občanská válka na Ukrajině*. Praha: Naše vojsko.

Naftogaz. (2020a). *Dobyča ropy predprijatijami Naftogaza uveličilas na 6% v 2019 godu*. Dostupné z: <https://www.naftogaz.com/news/vydobutok-nafty-pidpryemstvamy-naftogazu-zbilshyvsya-na-6-u-2019-rotsi>

Naftogaz. (2020b). *V 2019 godu čistaja pribyl Gruppy naftogaz sostavila 63,3 mlrd grn*. Dostupné z: <https://www.naftogaz.com/news/u-2019-rotsi-chystyy-prybutok-grupy-naftogaz-sklav-63-3-mlrd-grn>

Novoje vremja. (2020). U Naftohazi rozpovily čomu v najblyžči roky vydobutok hazu v Ukraini ne bude rosty. *Novoje vremja*. Dostupné z: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/vidobutok-gazu-v-ukrajini-pidsumki-2019-i-perspektivi-novini-ukrajini-50070687.html>

OECD. (2020). *Monitoring the Energy Strategy of Ukraine 2035*. Dostupné z: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-the-energy-strategy-Ukraine-2035-EN-.pdf>

Paquette, M. (2015). Renewal or re-entrenchment? A case study of 2011 education union crisis. *Journal of Public Relations Research*, 27(4), 337-352.

Peterson, J., & Bomberg, E. (1999). *Decision-making in the European Union*. Bloomsbury Publishing.

Potocki, M. (2018). Donbas coal bonanza. *New Eastern Europe*, 27-32.

Prokip, A. (2023). The Ukrainian Energy Sector's Thorny Road to European Integration. Kennan Institute. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/ukrainian-energy-sectors-thorny-road-european-integration>

Prokip, A. (2024). The State of Ukraine's Energy Sector after Ten Years of War. *Kennan Institute*. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/state-ukraines-energy-sector-after-ten-years-war>

RADAELLI, Claudio M. 2000. Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. *European Integration online Paper* 4 (8): 1–28.

RADAELLI, Claudio M. 2003. The Europeanization of Public Policy. Pp. 27–57 in Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (ed.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Redko, K. & Borychenko, O. (Eds.). (2023). Comparative analysis of innovative development strategies of fuel and energy complex of Ukraine and the EU countries: international experience. In: *International Journal of Energy Economics and Policy* 13 (2), S. 301 - 308.

Ruban, A. (2013). *Pozice Ukrajiny v Euroasijském transportu ropy a zemního plynu*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Schimmelfennig, F. (2010). Europeanisation beyond the member states. *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften (ZSE)/Journal for Comparative Government and European Policy*, 319-339.

The New York Times. (2019). Why Giuliani Singled Out 2 Ukrainian Oligarchs to Help Look for Dirt. *The New York Times*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/11/25/us/giuliani-ukraine-oligarchs.html>

Thomas, G. (2011). A typology for the case study in social science following a review of definition, discourse, and structure. *Qualitative inquiry*, 17(6), 511-521.

Tichý, L. (2015). Energetika ve vnějších vztazích České republiky. In M. Kořan (Ed.), *Česká zahraniční politika v roce 2014*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Tichý, L. (2017). *Diskurz EU a Ruska o energetických vztazích*. Praha: Metropolitan University Prague Press.

Tichý, L. (2020). *Mezi Moskvou a Bruselem: ukrajinský energetický sektor na cestě do Evropy*. Metropolitan University Prague Press.

Ukraine government. (2018). *Energy Sector Reform*. Dostupné z: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostantnya/energetychna-bezbeka>

Přílohy

Tabulka č. 1: mechanismy a rozdělení dle Franka Schimmelfenniga (2010)

	Direct	Indirect
Logic of consequences	<i>Conditionality</i> (size and credibility of incentives, costs of compliance)	<i>Externalisation</i> (market size, legalisation and centralisation of rules)
Logic of appropriateness	<i>Socialisation</i> ("noviceness" and uncertainty; legitimacy and authority of EU; identification and resonance with EU; frequency and density of contacts)	<i>Imitation</i>

Tabulka č. 2: rozsah evropeizace dle vztahu země k EU (Schimmelfennig, 2010)

	Contents	Mechanisms	Conditions	Impact
Quasi-members	Market regulation	Conditionality and Externalisation	Strong dependence	Strong, partial
Candidate countries	All	Conditionality	Strong dependence, strong incentives	Strong, general
Neighborhood countries	All	Conditionality and Socialisation	Medium dependence, weak incentives	Medium, partial
OECD countries	Market regulation	Externalisation	Medium interdependence	Medium, partial
Other regions	Regionalism	Imitation (and Socialisation)	Weak interdependence	Weak

Abstrakt

Evropeizace ukrajinského energetického sektoru v letech 2014 až 2023 je složitý proces, v němž Ukrajina přijímá stále více závazků s cílem sladit svůj energetický sektor s předpisy EU. Studie zkoumá rozsah a způsoby, jakými evropeizace ukrajinského energetického sektoru pokročila, a také výzvy, kterým Ukrajina v tomto procesu čelí.

Výzkum vychází z přehledu literatury, který zdůrazňuje význam principu podmíněnosti při podpoře evropeizace ukrajinského energetického sektoru. Studie se rovněž zabývá dopadem války na Ukrajině na energetický sektor země, která významně ovlivnila energetické vztahy Ukrajiny s Ruskem a vedla ke ztrátě některých energetických aktiv na okupovaných územích. Ze závěrů studie vyplývá, že Ukrajina dosáhla významného pokroku při sladování svého energetického sektoru s předpisy EU, přičemž Evropská komise hodnotí pokrok Ukrajiny při provádění energetických reforem jako dobrý stupeň přípravy. Ukrajina rovněž splnila všechny technické požadavky a nyní je důležitou součástí evropského energetického systému s potenciálem stát se centrem zelené energie v Evropě.

Ukrajina však stále čelí výzvám při sladování svého energetického sektoru s předpisy EU, včetně dosažení plně transparentních trhů s energií, opuštění dotací pro domácnosti a odstranění role státu v energetickém sektoru.

Abstract

The Europeanization of the Ukrainian energy sector from 2014 to 2023 has been a complex process, with Ukraine taking on more and more commitments to align its energy sector with EU regulations. The study examines the extent and ways in which the Europeanization of the Ukrainian energy sector has progressed, as well as the challenges that Ukraine faces in this process. The research is based on a literature review, which highlights the importance of the principle of conditionality in promoting the Europeanization of the Ukrainian energy sector. The study also examines the impact of the war in Ukraine on the country's energy sector, which has significantly affected Ukraine's energy relations with Russia and led to some energy assets being lost in the occupied territories. The findings of the study indicate that Ukraine has made significant progress in aligning its energy sector with EU regulations, with the European Commission assessing Ukraine's progress in implementing energy reforms as at a good level of preparation. Ukraine has also fulfilled all technical requirements and is now an essential part of the European power system, with the potential to become a hub for green energy in Europe. However, Ukraine still faces challenges in aligning its energy sector with EU regulations, including achieving fully transparent energy markets, abandoning subsidies for households, and eliminating the state's role in the energy sector..